

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

(Cilt/Volume: 6, Sayı/Issue: 4, Aralık/December 2022)

Fırat SEVİNÇ

Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep İslam
Bilim ve Teknoloji Üniversitesi
firatsevinc13@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-3618-5169>

İzzet Osman'ın Ramazaniyeleri Üzerine Değerlendirmeler

Evaluations on İzzet Osman's Ramazaniyes

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 25.10.2022

Kabul Tarihi/Accepted: 20.12.2022

Yayın Tarihi/Published: 30.12.2022

Atıf/Citation

Sevinç, F. (2022). İzzet Osman'ın Ramazaniyeleri Üzerine Değerlendirmeler. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 6 (4), 1808-1840. <https://doi.org/10.34083/akaded.1194550>

Sevinç, F. (2022). Evaluations on İzzet Osman's Ramazaniyes. *Journal of Academic Language and Literature*, 6 (4), 1808-1840. <https://doi.org/10.34083/akaded.1194550>

Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.

*Bu çalışma, [Creative Commons Atıf 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/) Uluslararası Lisansı altında lisanslanmıştır.

Öz

Şairlerin ramazan ayı vesilesiyle padişahlara, devlet büyüklerine ya da hamilerine genellikle kaside nazım şekliyle sunmuş oldukları nazım türüne ramazaniye denir. Birçok divan şairi divanlarında ramazaniye türünde şiirlere yer vermiş, ramazaniyelerinde ramazanın dinî yönüyle birlikte folklorik ve kültürel yönünü de ele almıştır. Bu ramazaniyelerden iki tanesi de İzzet Osman'a aittir. XVIII. yüzyıl şairlerinden İzzet Osman'ın biri 46, diğeri 78 beyitten oluşan ramazaniyeleri kaside nazım şekliyle yazılmıştır. İzzet Osman'ın ramazaniyeleriyle birlikte XVIII. yüzyılda yazılan ramazaniyelerin sayısı 63 olmuştur.

Bu çalışmada İzzet Osman'ın ramazaniyeleri şekil, muhteva, dil ve üslup açısından incelenmiş ve ramazaniyelerin karşılaştırması yapılmıştır. İzzet Osman, ramazaniyelerinde aynı aruz kalıbını kullanmış ve müreddef kafiyeyi tercih etmiştir. Sultan III. Selim'in övgüsüne yer verilen ramazaniyelerde şairin içki yasağıyla ilgili düşünceleri ve dönemin sosyal manzarasından bazı kesitler yansıtılmıştır. Vaiz, şeyh, ehl-i riya, ramazan sûfisi ve ehl-i keyf gibi tipler genelde sert bir üslupla eleştirilmiş, bazen de onlara uyarılarda bulunulmuştur. Bu çalışmada ele alınan şiirler ramazaniye türüne kaynak oluşturması bakımından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Divan şiiri, ramazaniye, şair, kaside, Sultan Selim.

Abstract

The type of verse that poets presented to sultans, statesmen or benefactors on the occasion of ramadan, usually in the form of kaside, is called ramazaniye. Many divan poets included poems in the type of ramazaniye in their divans, and they also discussed the folkloric and cultural aspects of ramadan along with its religious aspect. Two of these ramazaniyes belong to İzzet Osman. İzzet Osman, one of the 18th century poets, consisting of 46 couplets and 78 couplets, were written in form of kaside. With the ramadaniyes of İzzet Osman, the number of ramazaniyes written in the 18th century was 63.

In this study, İzzet Osman's ramazaniyes were examined in terms of form, content, language and style, and the ramazaniyes were compared. İzzet Osman used the same prosody pattern in his ramadaniyes and preferred the müreddef rhyme. The thoughts of the poet about the prohibition of alcohol and some sections from the social scene of the period were reflected in the ramadaniyes where Sultan III. Selim was praised. Types such as preachers, sheikhs, ehl-i riya, ramazan sufis and ehl-i keyf were criticized in a harsh way, and sometimes warnings were given to them. The poems discussed in this study are important in terms of being a source for the type of ramazaniye.

Keywords: Divan poetry, ramazaniye, poet, kaside, Sultan Selim.

Giriş

Din ve edebiyat birbirinden ayrılmaz iki alandır. Bu iki alan arasındaki ilişki dinin ve edebî metinlerin ortaya çıktığı kadim zamanlara kadar uzanmakta ve varlığını modern zamanlarda farklı edebî şekillerin içerisinde sürdürmektedir (Nalcioğlu, 2016, s. 705). Birçok dinde alt söylem olarak mevcut olan “önce söz vardı” ifadesi sözün gücünün tezahürüdür. Bu ifadenin İslam dinindeki yansıması “kün” emridir. “Allah’ın kudreti, kâinatı yoktan yaratması, yaratılış anı ve zamanı ile fâil-i mutlak olarak tasarrufu” (Pala, 2002, s. 553) “kün” emri ile gerçekleşmektedir. Kutsal bir özelliğe sahip olan sözün ve sözü kullanma gücünün beşerî sınırlar içerisinde insana verilmesi önemli olup insan ile Allah arasındaki ilişkinin sürdürülebilirliği açısından da gereklidir. Din, Allah ile kul arasında anlamaya ve hissetmeye dayalı özel bir ilişkiyken bu ilişkinin gerektiğinde dışarıya aktarılabilmesi ancak edebiyatın malzemesi olan sözle mümkündür. Söz bu aktarımda dinî düşünce ve etkinlikleri korumak ve iletirmek için işlev görmekle (Anthony, 2004, s. 228) birlikte mananın ve hislerin taşındığı bir kalıp görevi de üstlenmektedir.

Sözlü edebiyatımıza ait ilk ürünler hem dini hem de edebî yönü olan ürünlerdir. Destan, koşuk ve sagu olarak ortaya çıkan bu şiirler yuğ, sığır ve şölen adı verilen dinî ayinlerde, birçok mesleği icra edebilme kabiliyetine sahip kişiler tarafından çalgı eşliğinde okunmuş; bu yolla, benimsenen dini yayma ve toplumsal hayatta yaşatma çabası esas alınmıştır. Türk toplulukları her ikisinin birbirini besleyerek geliştirdiği din ile edebiyat arasındaki diyalektik ilişkiyi tarih boyunca kullanmış, önemli eserler ortaya koymuştur (Demir, 2018, s. 17). Din; dinin öğretilmesi, İslam’ın kurallarının anlatılması ve ahlak dersi verilmesi bağlamında şiirin konusu olmuş ya da inanç sistemi, bilgi kaynağı, gelenek içerisinde oluşturduğu kavram dünyası ile şiiri etkilemiştir (İspir, 2017, s. 107). Türklerde din ve edebiyat, zamanla “bir insan topluluğunun yüzyıllarca devam eden ortak yaşayışından doğan maddî ve manevî değerlerinin, birikimlerinin ve davranış biçimlerinin bütünüdür” (Korkmaz, 2007, s. 12) şeklinde tarif edilen kültürün önemli birer parçası olmuştur. Din ve edebiyat Fuat Köprülü’nün “İslamiyet dairesine giren her kavim, İslamiyet’ten evvelki ananelerini büsbütün unutmamakla ve İslamiyet’ten sonraki maddi ve manevi müesseselerde onların tesirlerini az çok saklamakla beraber, müşterek İslam medeniyetinin tesirlerinden kurtulamamış ve o medeniyetin umumi hatlarını daima muhafaza etmiştir.” (2005, s. 112) şeklinde ifade ettiği geçmişten geleceğe uzanan maddi ve manevi unsurların kaynaşması bağlamında toplumsal hayat içerisindeki yerini almıştır.

Divan edebiyatı İslam dininin unsurlarına bolca yer vermiştir. Bu dinî unsurlardan bir tanesi de ramazandır. Ramazan “ramad” mastarından türemiş olup “günün çok sıcak olması, güneşin kum ve taşları çok ısıtması, kızgın yerde yalınayak yürümekle ayakların yanması” (Günay, 2007, s. 433) anlamlarına gelmektedir. Aynı zamanda hicri takvimin dokuzuncu ayıdır. Ramazan ayı cahiliye dönemindeki Araplar tarafından da kutsal sayılmıştır. Bu ayda züht, ibadet, itikâf ve fakir fukarayı doyurma gibi dinî vecibeler yerine getirilmiştir (Dindi,

2017, s. 31). Ancak İslam'ın kabul edilmesinden sonra *Kur'an*'daki bazı ayetler ile Hz. Peygamber'in söz ve davranışları ışığında Müslümanlar tarafından ramazan ayına yeni bir kimlik kazandırılmıştır.¹

İslam'ı tarihî süreç içerisinde İslam medeniyetinin ilk mensupları olan Araplardan daha fazla temsil eden Türkler, ramazan ayının kutsallığını korumakla birlikte ramazan ayına kendi kültürel unsurlarını katarak ramazanı daha renkli bir hâle getirmişlerdir. Ramazan bu hâliyle,

¹ *Kur'an-ı Kerim*'de Ramazan ayı ve oruçla ilgili birçok ayet bulunmaktadır: “Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakınmanız için oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi, size de farz kılındı. Oruç, sayılı günlerdedir. Sizden kim hasta, ya da yolculukta olursa, tutamadığı günler sayısınca başka günlerde tutar. Oruca gücü yetmeyenler ise bir yoksul doyumu fide verir. Bununla birlikte, gönülden kim bir iyilik yaparsa [mesela fidyeyi fazla verirse] o kendisi için daha hayırlıdır. Eğer bilerseniz oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır. [O sayılı günler], insanlar için bir hidayet rehberi, doğru yolun ve hak ile batılı birbirinden ayırmanın apaçık delilleri olarak Kur'an'ın kendisinde indirildiği Ramazan ayıdır. Öyle ise içinizden kim bu aya ulaşırsa onu oruçla geçirsün...” (Kur'an-ı Kerim, 2/183-185); “... Bunlara imkân bulamayanın, Allah tarafından tövbesinin kabulü için iki ay art arda oruç tutması gerekir. Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir” (Kur'an-ı Kerim, 4/92); “... yeminin kefareti, ailenize yedirdiğinizin orta hallisinden on yoksulu doyurmak, yahut onları giydirmek ya da bir köle azat etmektir. Kim [bu imkânı] bulamazsa onun kefareti üç gün oruç tutmaktır...” (Kur'an-ı Kerim, 5/89); “Bunlar, tövbe edenler, ibâdet edenler, hamdedenler, oruç tutanlar, rükû' ve secde edenler, iyiliği emredip kötülükten alıkoyanlar ve Allah'ın koyduğu sınırları hakkıyla koruyanlardır. Mü'minleri müjdele” (Kur'an-ı Kerim, 9/112); “Ye, iç, gözün aydın olsun. İnsanlardan birini görecek olursan, Şüphesiz ben Rahmân'a susmayı [oruç] adadım. Bugün hiçbir insan ile konuşmayacağım, de” (Kur'an-ı Kerim, 19/26); “... Allah'a derinden saygı duyan erkekler, Allah'a derinden saygı duyan kadınlar, sadaka veren erkeklerle sadaka veren kadınlar, oruç tutan erkeklerle oruç tutan kadınlar...” (Kur'an-ı Kerim, 33/35); “Eğer o sizi boşarsa Rabbi ona, sizden daha hayırlı, müslüman, inanan, sebatla itaat eden, tövbe eden, ibadet eden, oruç tutan, dul ve bakire eşler verebilir” (Kur'an-ı Kerim, 66/5); “Şüphesiz, biz onu [Kur'an'ı] Kadir gecesinde indirdik. Kadir gecesinin ne olduğunu sen ne bileceksin! Kadir gecesi bin aydan daha hayırlıdır. Melekler ve Ruh [Cebrail] o gecede, Rablerinin izniyle her türlü iş için iner de iner. O gece, tanyerinin ağarmasına kadar bir esenliktir” (Kur'an-ı Kerim, 97/1-5).

Hız. Peygamber'in, ramazan ayının önemli unsurları olan oruç, sahur, iftar, teravih, itikâf, Kadir Gecesi, fitre, sadaka ve *Kur'an-ı Kerim* okuma ile ilgili hadisleri vardır: “İslam, beş esas üzerine bina edilmiştir [kurulmuştur]. Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in O'nun kulu ve resulü olduğuna şahadet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, beyti [Kâbe'yi] haccetmek ve ramazan orucunu tutmaktır” (Buhârî, İman 1; Müslim, İman 22; Nesâî, İman 13; Tirmizî, İman 3); “Oruçlu için iki sevînc vardır: Biri, orucu açtığı zamanki sevincidir; diğeri de Rabbine kavuştuğu zamanki sevincidir” (Buhârî, Savm 2); “Ramazan ayı girdiği zaman cennetin kapıları açılır, cehennem kapıları kapanır ve şeytanlar da zincire vurulur” (Müslim, Sıyam 2); “Ramazan girip çıktığı halde günahları affedilmemiş olan insanın burnu sürtülsün. Anne ve babasına veya bunlardan birine yetişip de onlar sayesinde cennete girmeyen kimsenin de burnu sürtülsün. Ben yanında zikredildiğim zaman bana salat okumayan kimsenin de burnu sürtülsün!” (Tirmizî, Daavat 110).

sahip olduğu imkânlar sayesinde hayatı kuşatan bir sanat dalı olan edebiyatın (Yekbaş, 2012, s. 174) bir dönemini kapsayan divan edebiyatında birçok şairin şiirine konu olmuştur. Divan şairlerinin genelde ramazaniye başlığı altında ele aldıkları ramazan konulu şiirlerin ilki XIV. yüzyıl şairlerinden Yunus Emre'ye (ö. 1320) aittir (Ertan, 1995, s. 12). Hakan Yekbaş, *Ramazanı Divan Şiiri Metinlerinden Okumak* başlıklı makalesinde, titiz bir araştırma yaparak oluşturduğu yüzyıllara göre ramazaniyelerle ilgili tabloda ramazaniyelerin XV. yüzyıl şairlerinden Mesihî'yle (ö. 1512) başladığını belirtmiş, ayrıca bu tabloda bazılarının yazarı aynı olan 123 ramazaniyenin ait olduğu yüzyıl, yer aldığı divandaki başlığı, nazım şekli ve beyit sayısına yer vermiştir (2012, s. 186-191). Tabloya göre XV. yüzyılda 2, XVI. yüzyılda 6, XVII. yüzyılda 8, XVIII. yüzyılda 61, XIX. yüzyılda 34, XX. yüzyılda 12 adet ramazaniye yazılmıştır. Bu tasnife göre XVIII. yüzyılda yazılan ramazaniyelerde ciddi bir artış söz konusudur. XVIII. yüzyıl ramazaniyelerine, İzzet Osman'ın bu çalışmada ele alınan ramazaniyeleri eklendiğinde sayı 63'e çıkmaktadır.

Âmil Çelebioğlu ramazan konulu şiirleri ramazaniyeler, ramazan ilahileri, ramazan manileri ve ramazanla ilgili farklı nazım şekillerinde yazılmış şiirler şeklinde sınıflandırmıştır (1998, s. 691). Rıdvan Canım, bu tasnifteki ramazaniyeler başlığını hariç tutmuş; Çelebioğlu'nun tasnifini genişleterek mesnevi, kaside ve gazel nazım biçimiyle yazılanlar şeklinde eklemeler yapmış ve ramazan konulu şiirleri altı başlık altında sınıflandırmıştır (2014, s. 191-195). Mehmet Emin Ertan ise ramazaniyeleri şekil bakımından,

1. Manzumenin tamamı doğrudan doğruya ramazanı konu edinen,
2. Manzumenin teşbib veya nesib bölümünde ramazandan bahseden,
3. Tür gözetilmeksizin ve isim verilmeksizin yer yer ramazandan bahsedilen,
4. Şiirin bir bölümünde ramazan, oruç, Kadir Gecesi, Ramazan Bayramı, iftar, sahur, imsak vb. ramazanla ilgili motiflere yer verilenler (1995, s. 63)

olarak dört başlığa ayrılmıştır. Divan şiirinde ramazanla ilgili olarak en fazla işlenen tür ramazaniyelerdir. "Ramazan dolayısıyla şairlerin padişahlara, vezirlere veya devrin ileri gelen kişilerine yahut dostlarına yazdığı kaside tarzındaki" (Dursunoğlu, 2003, s. 13) şiirler olarak ifade edilen ramazaniyeler, sadece kaside nazım şekliyle yazılan şiirler değildir. Divan şairleri ramazaniyelerde kasidenin yanında gazel, murabba, terkîb-i bend, mesnevî, kıt'a, müseddes, muhammes, tahmis gibi nazım şekillerini de kullanmışlardır. Ramazaniyelerde en çok kullanılan nazım şekilleri bakımından yüzyıllara göre bir karşılaştırma yapıldığında XVIII. yüzyıl hariç dengeli bir dağılımın olduğu görülmektedir. XVIII. yüzyılda yazılan ramazaniyelerin çoğunda kaside nazım şekli kullanılmış olup ramazaniyelerin en çok bu yüzyılda yazılmasıyla ilgili çeşitli değerlendirmeler yapılmıştır. Çelebioğlu bu durumu "bunu da bir ihtimal olarak bu asırda merasimlerin, eğlence hayatının çoğaldığına bağlamak mümkündür" (1998, s. 704) şeklinde değerlendirmektedir. Yekbaş ise konuyla ilgili "ramazaniyelerin sayısının özellikle XVIII ve XIX. yüzyıllarda daha fazla olması ilgi çekicidir. Bunun en önemli sebebinin edebiyatımızdaki yerleşme hareketi ve şairlerin sosyal konulara

daha fazla ilgi göstermesi olduğunu söyleyebiliriz” (2012, s. 191) şeklinde bir açıklama yapmaktadır. XVIII. yüzyılda Türk şiirinin İran şiir geleneğinin etkisinden sıyrılarak yerli ve millî unsurlara yöneldiği bilinmektedir. Söz konusu asırda sarayda düzenlenen helva ziyafet ve sohbetleri ile şölenlere şair, edip ve musikişinaslar davet edilmiş, devlet adamlarınca himaye edilen şairler de her fırsatta ramazâniyye, îdiyye, şitâiyye, bahâriyye ve kasriyye gibi türlerde şiirlerini yazmışlardır (Pala, 2003, s. 84). Bu ifadelerden XVIII. yüzyılda şairlerin hem devlet adamlarına daha rahat ulaştıkları hem de caize almak için kaside nazım şekliyle medih maksatlı ramazaniyeler yazmaya ağırlık verdikleri anlaşılmaktadır. Bu da XVIII. yüzyılda neden daha fazla ramazaniye yazıldığına açıklık getirmektedir.

Divan şairleri ramazaniyelerde ramazan vesilesiyle halkın dinî duygularını ortaya çıkarmayı, ibadetle ilgili vecibelerini yerine getirmelerine yardımcı olmayı ya da devlet büyüklerini methetmeyi amaçlamışlardır. Allah ve peygamber sevgisinden bahsedilen ramazaniyelerde, yüzyıllardır devam eden ve toplumu bir arada tutma vazifesi gören örf, adet, gelenek ve görenekler de anlatılarak bunların canlı tutulması hedeflenmiştir. Şairler ramazanı anlatmak ve sevdirmek için kaleme aldıkları ramazaniyelerde, Allah'ın lütfuna mazhar olmayı ve ramazan vesilesiyle bağışlanmayı da istemişlerdir.

Çelebioğlu bazı özellikleri dikkate alarak ramazanla ilgili eserleri dinî, tasavvufi ve edebî olarak üçe ayırmıştır. Süleyman Nahîfî'nin (ö. 1738) *Fazîlet-i Savm (Zuhrü'l-Âhire)* isimli 253 beyitlik eseri; Balıkesirli Devletoğlu Yusuf'un (ö. 1424'ten sonra) *Kitâbü'l-Beyân* isimli eserinin dördüncü babında bulunan takriben 200 beyitlik eseri; Mehmed Hatiboğlu'nun (ö. 1435'ten sonra) toplam 1359 beyitlik *Bahrü'l-Hakâik* isimli eserindeki oruçla ilgili ikinci bölümü dinî eserlere örnek olarak verilmiştir. Âşık mahlasıyla şiirleri olan İbrahim Tennûrî'nin (ö. 1482) 5140 beyitlik *Gülzâr-ı Manevî* isimli eserinin *Beyân-ı Savm-ı Manevî* başlıklı 100 beyitlik altıncı kısmını tasavvufi eserlere; Nâbî'nin (ö. 1712) *Hayriyye* isimli mesnevisindeki *Der-Beyân-ı Şeref-i Farz-ı Sıyâm* bölümünü de ahlaki öğütler içeren eserlere örnek olarak göstermiştir (1998, s. 691-692).

Türkler İslam'ı kabul ettikten sonra “ramazanı hem İslâmî kültürlerinin menbalarından aldıkları prensiplere uygun olarak bir ibadet ayı ve hem de kendi geçmişlerinde sahibi oldukları değerlerin, zaman içerisinde kazandırdığı bir kısım âdet ve geleneklere paralel biçimde zengin folklor unsurlarıyla birlikte yaşamış, yaşatmışlardır” (Yazıcı, 2003, s. 49-50). Ramazanla ilgili bu durum toplumun kültürel unsurlarından biri olan edebiyata da yansımıştır. Dolayısıyla bazı araştırmacılar ramazaniyeleri muhteva bakımından dinî ve folklorik/kültürel ramazaniyeler şeklinde tasnif etmiştir.

Dinî muhtevalı ramazaniyeler ramazanla ilgili nasihatler vermek ve ramazanın feyzinden istifade etmek amacıyla yazılan dinî-didaktik eserlerdir (Pekolcay, 2000, s. 241). Bu ramazaniyelerde Kadir Gecesi'nin bereketi; ramazanın ardından gelen bayramın mukaddes oluşu; iftar, sahur, imsak ve itikâf vakitlerinin iyi değerlendirilmesi; mümkün olduğu kadar hayır ve ibadet yapılması gerektiği; Allah'a bolca dua edilmesi; ramazanın bereket ve

bağışlanma ayı olduğu; teravîh namazının ehemmiyeti; yardımlaşma ve dayanışmanın ihmal edilmemesi; hasta ve kimsesiz insanlar ile akrabaların ziyaret edilmesi; günahlardan dolayı tövbe edilmesi ve camilere gidilmesi gibi konular ayet ve hadislerden iktibaslar yapılarak kaleme alınmıştır. Gülşenî-i Saruhânî'nin (ö. 1483'ten sonra) *Der-Medh-i Ramazân*, Nazım Yahyâ Çelebi'nin (ö. 1727) *Kasîde-i Ramazâniyye Berây-ı Selîm Girây Hân*, Edineli Kâmi'nin (ö. 1724) *Ramazâniyye Berây-ı Dâmâd Ali Paşa Rahmetu'llâhi Aleyhi*, İsmail Hakkı Bursevî'nin (ö. 1724) *Ramazâniyye*, Şeyh Gâlib'in (ö. 1799) *Şeyhü'l-İslâm Es'ad-zâde Şerîf Efendinin Mahdûmları Vâsfinda Olan Ramâzaniyye Kasîdesidir* isimli eserleri dinî muhtevalı ramazaniyelere örnektir.

Halkla ilgili zengin bir malzeme deposu olan folklorik/kültürel ramazaniyelerde ise ramazan hazırlıkları, cerre çıkma, diş kirası, iftar davetleri, mahya ve kandiller, ramazan topu, hilalin gözlenmesi (yevm-i şek), ramazan sofuları, ramazan eğlenceleri, meyhane gediklilerinin ve tiryakilerin durumu, ramazan zabıtası/bekçisi ve davulcusu, ramazana has ürünler, gece gezintileri ve gezinti yerleri, kahvehaneler, ramazan bayramı ve bayram hazırlıkları, bayram namazı ve hırka-i şerif ziyareti gibi konular ele alınmıştır. Nedîm'in (ö. 1730) *Ramazâniyye Der-Sitâyiş-i Sadr-ı a'zam İbrâhîm Paşa*, Bosnalı Alâeddin Sâbit'in (ö. 1712) *Ramazâniyye Berây-ı Baltacı Mehmed Pâşâ*, Sümbülzâde Vehbî'nin (ö. 1809) *Nazîre Be-Ramazâniyye-i Sâbit Der-Sitâyişkâr-i Müşârünileyh*, Enderunlu Vâsîf'in (ö. 1824) *Ramazâniyye Der-Sitâyiş-i Hudâvendigâr-ı Esbâk Sultân Selîm Hân-ı Sâlis* ve Enderunlu Fâzıl'ın (ö. 1810) *Kasîde-i Ramazâniyye Be-Rikâb-ı Sultân Selîm Hân* başlıklı ramazaniyeleri folklorik ve kültürel muhtevalı ramazaniyelere örnektir.

Divan edebiyatında ramazanı çeşitli yönleriyle ele alan ve farklı nazım şekilleriyle yazılmış olan ramazaniyelere divanlar tarandıkça yenileri eklenmektedir. Bu ramazaniyelerden ikisi de XVIII. yüzyıl divan şairlerinden Sivaslı İzzet Osman'a aittir. Bu çalışmada İzzet Osman'ın ramazaniyelerinin çeşitli açılardan incelenmesi, tanıtılması ve ramazaniye ile ilgili çalışmalara katkı sağlanması amaçlanmıştır.

1. İzzet Osman'ın Hayatı, Divan'ı ve Edebî Kişiliği

1.1. Hayatı

Tezkirelerde ismi geçmeyen İzzet Osman'ın manzumeleriyle ilgili daha önce bazı çalışmalar yapılmıştır. Bunlardan ilki Cavid Baysun'un "*Boğaziçi İskelelerine Dair Bir Kaside: İzzet Efendi'nin Sahilnamesi*" isimli çalışmasıdır. Baysun bu çalışmada İzzet Osman'la ilgili bazı bilgiler vermiştir.² İzzet Osman'ın şiirlerini konu alan diğer çalışmalarda da verilen bilgiler

² İzzet Efendi XIX. asrın sonlarına kadar yaşamıştır. Zaralîzâde Mehmed Paşa'ya intisap etmiş, daha sonra Koca Ragıp Paşa'nın himayesine girmiş ve İstanbul'a gitmiştir. Tıp ve musiki istihlaları ile belde ve şair isimlerini içeren çeşitli kasideler yazmak suretiyle tahsil görmüş biri olduğunu ifade etmeye çalışmış, Sadrazam İvazzâde Halil Paşa'ya sunduğu bir manzumede bilgileri

aynıdır.³ Ali Niyazi Rashid'in 2019 yılında hazırlamış olduğu *Sivaslı İzzet Osman Divanı* isimli yüksek lisans çalışmasında vermiş olduğu bilgiler Cavid Baysun'un verdiği bilgilerle örtüşmektedir.⁴ Buna göre doğum tarihi belli olmayan İzzet Osman, Sivaslı olup 1797-98'de vefat etmiştir. Zamanın devlet büyükleriyle irtibat kurmuş, onlara kasideler sunmuştur. Düşmüş olduğu tarihlerden III. Mustafa, I. Abdülhamit ve III. Selim devirlerini gördüğü anlaşılan İzzet Osman, maddi bakımdan rahat yaşayamamış ve beklentilerini uygun bir hami olarak karşılamak isteyen bir şair olmuştur. Mukattaat kısmındaki bazı şiirlerden anlaşıldığı üzere Kadirilik, Mevlevilik, Rufailik ve Nakşibendiliğe ilgi duymuştur. Ancak hangi tarikata mensup olduğu belli değildir.

1.2. Divan'ı

Elde edilen bilgiler ışığında *İzzet Osman Divanı*'nın iki nüshası olduğu anlaşılmaktadır. Cavid Baysun bir nüshasının kendi kütüphanesinde olduğunu belirtmiştir.⁵ Ancak onun

bir kişi olduğunu sezdirmek istemiştir. Şairliğinin olgunluk döneminde bir kısmını Koca Ragıp Paşa'ya yazdığı 70 kadar kaside ve tarih manzumesi kaleme almıştır. İzzet Efendi Osmanlı padişahlarından III. Mustafa, I. Abdülhamid ve III. Selim'in devirlerini görmüştür. Sadrazam Silahdâr Mehmed Paşa'ya kasideler sunmuş, ondan yardım beklemiştir. Aynı şekilde III. Selim'e içinde bulunduğu durumu anlatan, onun lütuf ve keremini bekleyen kasideler kaleme almış, bunun karşılığını da görmüştür. Şiirlerinde padişah ile ilgili hadiseleri ele alması ve yazdıklarını padişaha ulaştırmasından dolayı sarayla bağlantısının kuvvetli olduğu tahmin edilen İzzet Efendi'nin, aynı zamanda Enderun'la da münasebeti vardır. Manzumelerinin büyük bir kısmını cüluslar, kılıç alayları, şehzade ve sultan doğumları ile düğün gibi vesilelerle yazmıştır. Divanının başında bulunan bir kıtadan 1212/1797-98 yılında vefat ettiği anlaşılmaktadır.

Dirîgâ gitti dehrin öyle bir merd-i suhan-dânı
Felek bin yıl ki devvâr eylese gelmez bu dünyâya
Çıkıp bir lafz Hâtif söyledi fevti için târih
Cihandan el çeküp İzzet Efendi vardı ukbâya (Baysun, 1950, s. 3-4)

³ Öztoprak, N. (2004). Fennî ve İzzet Efendinin sahilnameleri ve bu sahilnamelerde Üsküdar. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 11, 111-148.; Kaplan, Y. (2021). 18. yüzyıl şairlerinden İzzet Efendi ve bilâdiyyesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31 (1), 115-134.

⁴ Rashid, divanın başında bulunan "Sadr-ı Esbak Râgıb Mehmed Paşa Merhûmun Terbiye-Kerdelerinden Silahdâr Abdullâh Paşâ Hazine-dârı İzzet Osmân Sivasî'nin Dîvân-ı Belâgat Unvânlarıdır" ifadesinden hareketle İzzet Osman'ın Sivaslı olduğunu ve Silahdâr Abdullah Paşa'nın hazine-dârı olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca III. Selim için yazmış olduğu tarih ve kasidelerden anlaşıldığı kadarıyla XVIII. yüzyılda yaşadığını; I. Abdülhamid ve III. Selim'in tahta çıkışı ve İzzet Muhammed Paşa'nın vezirazam oluşuyla ilgili tarihlerin dikkat çektiğini; şiirlerinde İstanbul'un çok geçmesinden dolayı İstanbul'da ömür sürdüğünü; ithaf ettiği manzumelerden dolayı bir hami arayışında olduğunu ve bazı beyitlerden hareketle Kadirilik ve Mevleviliğe sempati duyduğunu belirtmiştir (2019, s. 1-3).

⁵ Yunus Kaplan, İzzet Osman'ın bulunamayan divan nüshasıyla ilgili şunları ifade etmektedir: "İzzet Divanı'nın mezkûr nüshasına ulaşabilme amacıyla yapmış olduğumuz incelemeler neticesinde Cavid Baysun'un şahsi kütüphanesindeki eserlerin onun ölümünden sonra çeşitli

ölümünden sonra bu nüshaya ulaşılammıştır. Diğer nüsha 2019 yılında Ali Niyazi Rashid tarafından yüksek lisans tezi olarak sunulmuştur. Bu nüsha Bağdat şehrinde Irak Müzesi Yazma Eserler Bölümü'nde 11858 numarayla kayıtlıdır. Yeşil renkli ve deri kapaklı olan nüsha 50.130x210 ebatındadır. Sarı renk kâğıt kullanılan nüshada 69 varak bulunmaktadır. Nesih yazısının kullanıldığı bu nüshanın müstensihî İbrahim Recâî'dir. Nüshanın ilk beyti,

“Zihî feyyâz-ı mutlâk zü'l-celâl u Hâlık u yektâ
Münezzeh zât-ı pâk-i kâdir u kayyûm bî-hemtâ”;

son beyti ise,

“Nûş iden bâde-i hicrin o mehin derde düşer
Ayagı ser cerânun bir gün o bir derde düşer”

şeklinde dir. Nüshanın bazı sayfalarındaki kelimeler siliktir. *İzzet Osman Divanı*'nda 14 kaside, 24 tarih, 153 gazel, 8 tahmis, 2 müstezat, 21 kıta ve 1 müfret olmak üzere toplamda 223 manzume bulunmaktadır (Rashid, 2019, s. 7). *Divan*'a naatlarla başlanmış olup sırasıyla tarihlere, muhtelif konularda kasidelere, tahmislere, müstezatlara, gazellere ve kıtalara yer verilmiştir. Ancak bu sıralamaya yüzde yüz uyulmamıştır.

1.3. Edebî Kişiliği

Tezkirelerde İzzet Osman'la ilgili bilgi bulunmadığı için eserlerinden hareketle bazı tespitler yapılmıştır. Buna göre İzzet Osman her şeyden önce devrinde olanı biteni takip eden bir şairdir. Tarih manzumelerinde bu durum açıkça görülmektedir. Cami, imaret, cülus, şarabın yasaklanması, kışla, tıp, Mevlevihane, şadırvan ve çeşme gibi konularla ilgili uzun tarihler yazması onun hem sosyal hayatta birçok konuya ilgi gösterdiğini hem de her fırsatta padişahlara ve devlet büyüklerine kasideler yazmaya çalıştığını ortaya koymaktadır. Özellikle III. Selim'in övgüsüne gazellerinde bile yer verdiği görülmektedir (G. 14/7, G. 15/7, G. 18/8, G. 22/6, G. 24/7, G. 30/6, G. 39/8, G. 44/7, G. 54/7, G. 69/7, G. 84/6, G. 102/7, G. 112/8, G. 120/7). İzzet Osman, kasidelerinde memduhlarını ideal ve çok özellikli kişiler olarak göstererek onları abartılı ifadelerle övmektedir:

Nazîri yok hünerde şî'r u inşâ tab'ına mülhem
Kitâb-ı zâtı 'ilm u fazl-ile bir nüsha-i kübrâ

Kılıçda tîr ile tûb tüfenk atmakta mâhirdür
Bedel olmaz aña eslâf-ı şâhân-ı hüner-pîrâ (Rashid, 2019, s. 87)

kurum, kuruluş ve sahaflar tarafından satın alındığını ve bu kitaplar arasında içlerinde çok nadir olanların da olduğu yazma eserlerin önemli bir kısmının Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi ve İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesine intikal ettiğini tespit ettik. Ancak her iki kütüphane kataloğunda yaptığımız taramalar neticesinde İzzet Divânı'na dair bir ize tesadüf edilememiştir” (2021, s. 119).

Divan edebiyatında birçok şair yazmış oldukları kasidelerle övülenin ihsanına nail olmayı amaçlamış, bunu bir geçim vasıtası hâline getirmiştir (Uzun, 1993, s. 28). İzzet Osman da farklı nazım şekilleriyle yazmış olduğu şiirlerinde din ve sosyal hayatla ilgili unsurları kullanarak direkt ya da dolaylı şekilde bu talebini ifade etmiştir:

Dergâhında nuşret ü tevfiķ olsun pās-bān
Luţf u ihsānından itsün bendegān her dem ümīd (Rashid, 2019, s. 83)

El virür ben ķuluña her senede beş ķise
Bir ze'āmet yirine olsa 'atıyye ihsān (Rashid, 2019, s. 121)

İzzet Osman, naatlarında klasik yaklaşımı benimsemiştir. Naatlarda diğer peygamberler, melekler, miraç, dört halife ve *Kur'an-ı Kerim*'den söz ederek Hz. Peygamber'i yüceltme çabası içerisine girmiş ve aczini ifade ederek ondan şefaata talebinde bulunmuştur. Naatlarda ağır bir dil kullanmıştır:

Ümīd-i luţf iledir şā'irānın nazm-ı güftarı
Şefā'atdür ümīdim senden ey şāh-ı kerem-bahşā (Rashid, 2019, s. 76)

'İzzet ķuluñı eyleme maħrūm-ı şefā'at
Destiñde şefā'at ile hep ni'met-i 'uzmā (Rashid, 2019, s. 67)

“*Sitanbuluñ şafā vü erbāb ü ħākinde hevāsında / Tecellī eylemiş bünyādına Ĥaķķ ibtidāsında*” (Rashid, 2019, s. 229) diyen İzzet Osman'ın İstanbul'u her yönüyle çok sevdiği, bundan dolayı İstanbul'u en güzel şekilde anlatmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Bazı beyitlerde genel olarak İstanbul'u, bazı beyitlerde de İstanbul'un semtlerini ya da mahallelerini methetmesi Nedim'in İstanbul'u ele alış şekline benzemektedir. “*Kasīde-i Der-Vaşf-ı İskele-i İstanbul*” başlıklı sahilnamesi ile “*Kasīde-i Esmā-ı Büldân*” başlıklı biladiyesinde İstanbul'u ve İstanbul'un güzelliklerini ön plana çıkarmakta, İstanbul'a olan hayranlığını diğer şehirlerle İstanbul'u karşılaştırarak gözler önüne sermektedir:⁶

Bir yire gelse Ĥaleb Mışır ile Şām u Bağdād
Şehr-i Sitanbula hemtā olamaz bünyānı (Rashid, 2019, s. 129)

Ĥolmabağçe ne güzel oldı maķarr-ı şāhān
Bir taraf şāh-ı çemen bir tarafı sāhil-i āb (Rashid, 2019, s. 109)

⁶ Yunus Kaplan ve Hasan Kaplan, İzzet Osman'ın *Bilādiye*'si; Nihat Öztoprak da *Sāhilname*'si üzerine birer çalışma yayımlamıştır. Daha geniş bilgi için bkz.: Kaplan, H. (2020). Bir İstanbul methiyesi: İzzet'in bilādiyesi. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 5 (2), 442-487.; Kaplan, Y. (2021). 18. yüzyıl şairlerinden İzzet Efendi ve bilādiyesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31 (1), 115-134.; Öztoprak, N. (2004). Fenni ve İzzet Efendinin sahilnameleri ve bu sahilnamelerde Üsküdar. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 11, 111-148.

İzzet Osman'ın yazmış olduğu bazı tahmisler onun XVIII. yüzyılın önemli şairlerinden Nedîm, Nâbî ve Koca Râgıb Paşa'dan (ö. 1763) etkilendiğini göstermektedir. Şeyh Gâlib'in bir gazelinde kullanmış olduğu "ister mi ister yâ" redifini kendi şiirinde kullanması onun diğer divan şairlerini takip ettiğini ortaya koymaktadır:

Gül-i şad-berg-i ra'nâ bâğ-bân ister mi ister yâ
Nihâl-i gönecada bülbül fiğân ister mi ister yâ (Rashid, 2019, s. 163)

Gönülde 'aşk-ı bî-pervâ mekân ister mi ister yâ
Hümâ-yı evc-i himmet âşiyân ister mi ister yâ (Okçu, 1993, s. 206)

İzzet Osman'ın gazellerinde derinlik yoktur. Kaside ve tarihlerde daha ağır bir dil kullanan İzzet Osman gazelerde sadeliği tercih etmiştir. Mutasavvıf bir şair olmamasına rağmen gazellerinde az da olsa tasavvufi imge ve sembollere başvurmuş, bazı beyitlerde sevgilinin yüzüyle ilgili güzellik unsurlarını anlatırken Hurufî şairler gibi harflerden yararlanmışır. Gazellerinde ele aldığı konuların çoğu sevgilinin güzelliği ve ona duyulan aşkla ilgilidir. "Halkuñ 'aybın arama merdum-ı cäsüs gibi / Hitrüñ 'arz itme şaşkın perde-i nâmüs gibi" (Rashid, 2019, s. 260) şeklindeki beyitlerinde didaktik yönünü ortaya koymuştur.

İzzet Osman şiirde sözün peş peşe aralarında bağlantı olmadan sıralanışının doğru olmadığını düşünür. Bu onun şiirde bir ahenk arayışı içinde olduğunu gösterir. Ona göre hem hakiki aşkın hem de beşerî aşkın terennümünde tasavvufî unsurların kullanılması gerekir:

Sözi şâ'irleriñ 'İzzet dem-â-dem bir sibâķ olmaz
Hakîķi geh mecâzî gâh taşavvûf lâzım eş'âre (Rashid, 2019, s. 242)

2. İzzet Osman'ın Ramazaniyeleri

İzzet Osman Divanı'nda biri 46, diğeri 78 beyitten oluşan iki adet ramazaniye bulunmaktadır.⁷ Aynı başlığa sahip olan ramazaniyeler Sultan III. Selim'e sunulmuştur. Çalışmanın bu bölümünde İzzet Osman'ın ramazaniyeleri beyitler numaralandırılarak verilmiş, daha sonra şiirlerin şekil, muhteva, dil ve üslup özellikleri hakkında bilgiler aktarılmıştır. Ramazaniyelerde hangi unsurlara yer verildiği ve ramazaniyelerin devrin toplumsal yaşamını nasıl tanıttığıyla ilgili tespitler yapılmaya çalışılmıştır. Bu bölümde, metin içerisinde örnek olarak verilen beyitlerin hangi ramazaniyeye ait olduğunu belirtmek için önce beytin yer aldığı ramazaniyenin divandaki sıra numarası, sonra da beytin ramazaniye içindeki beyit numarası gösterilmiştir.

⁷ 78 beyitlik ramazaniye Ali Niyazi Rashid'in tez çalışmasında 77 beyit olarak yer almıştır. Tez yazarı 49 numaralı beyti sehven yazmamıştır.

2.1. Ramazaniye Türündeki 28 Numaralı Şiir

Kaşîde-i Ramazâniyye

Der-Sitâyiş-i Cenâb-ı Hâzret-i Hâkân-ı Cihân u Şehin-şâh-ı Devrân Sultân Selîm Hân Hâllâda'llahu Saltanatuhu

fe'ilâtün \ fe'ilâtün \ fe'ilâtün \ fe'ilün

- 1 'Âleme virdi ziyâ' nûr-ı hilâl-i ramazân
Sa'd ide Hâzret-i Sultân Selîme Yezdân
- 2 Yılda bir 'âlemi müstağrağ-ı in'âm eyler
Raḥmet ü mağfîret ü 'afv ü 'aḫâ-yı Raḥmân
- 3 Evveli raḥmet-i Mevlâ vasaṭı ğufrândur
Mücrimüñ 'afvı içün âhîri 'itk-ı nîrân
- 4 Mâh-ı nev-menzil ile geldi şitâb eyleyerek
Mü'mine virmek içün müjde-i 'afv ü ğufrân
- 5 Bâb-ı cennet açılıp neşr olup âb-ı raḥmet
Muntazır raḥmet-i Hâkka kamu ehl-i İmân
- 6 Leyle-i Qadre ḫulûş ile müheyyâ olalum
Kılalum pâdişâha ḫayr-ı du'âyı o zaman
- 7 Süre-i Mâ'ideyi ezber idüp vâ'izler
Vaqt-i iftârda ḫâ'hiş-ile ider ḫalka beyân
- 8 Şüffÿân zümresinüñ geldi yine eyyâmı
Vâ'iz ü şeyḫ ile erbâb-ı riyânuñ devrân
- 9 Şaf-be-şaf câmi'e taldı ramazân şüffileri
Şaf-ı evvelde ne mümkün bulalar bir 'irfân
- 10 'Âbid ü zâhid ile câmi' ü mescid memlû
Ayaşofyada düşüp küp dibine hep rindân
- 11 'İş u nûş ehli idüp cümlesi tevbe-i naşûḫ
Oldılar vaqt-i saḫûrda giceler temcîd-ḫân
- 12 Ehl-i keyf 'îd-i şerîfe o kadar ḫasret kim
'îd iderler ramazân evveli olsa imkân

- 13 Tāze cān bulur idi zümre-i tiryākiler
Bulsalar ahve vü ma‘cün ile bir (lüle-duhān)⁸
- 14 anı meyhāne-be-meyhāne gezen bāde-perest
İ‘tikāf ire ‘ibādet idiyor rüz u Őebān
- 15 Ayağı ekdi uŐül ile bezmden rindān
Bādeden yayıdı dest u dehenin mey-nuŐān
- 16 ŐīŐeler andīl-i māhiyye tebdīl oldu
Őāiler Őerbet-i iftār iün oldu pūyān
- 17 Naĥs idüp kevkēb-i ibāline eŐıyānuñ
‘Adl-i Sultān Selīm ile cihān emn ü emān
- 18 Bu da ibāl-i Şehin-Őāh-ı cihāndur ĥaā
Anuñ ‘aŐrında Őalāĥ üzredür ehl-i ‘iŐyān
- 19 Devr-i ‘adlinde bulunmaz hele eŐm-i nem-nāk
Dökmese atre-i bārānını ebr-i nīsān
- 20 Fitne bir yer bulamaz ‘aŐr-ı hümāyūnunda
Olmasa ğamze vü ebrū ile zülf-i ĥübān
- 21 Alamaz kimse zamānında fuzūlī bir Őey
Almasa vaqt-i Őeĥer Őebnemi mihr-i raĥŐān
- 22 Kimse feryād u fiđān eylemiyor devrinde
Yā meger ‘aŐı-ı nālān ola yā nāy u kemān
- 23 Ser eker yo dir idim devr-i hümāyūnunda
Bāđ-ı cūdında eger ekmese ser ser-i revān
- 24 Bir perīŐān bulamam Şevket-i eyyāmında
Őīm u zer olmasa dest-i kereminde her ān
- 25 Münarīf meyl idemez kimse reh-i rāst üzre
KeŐtī-i baĥr olur anca olica bād-ı vezān
- 26 Bāb-ı iclāline der-bān olalı cūd u ‘aā
Ĝayrısından göremez kimse keremle iĥsān
- 27 Lufına nisbet ile cümlesi bir Şey’-i alīl
Cūd u Ĥātem-ile Őeĥā vü kerem bir yegān

⁸ Bu kısım nüshada silik olup tez yazarı tarafından “lüle-duhān” Şeklinde okunmuştur.

- 28 Görseler şevketini Behmen ü Dārā Sührāb
Fahır iderlerdi derinde olalardı der-bān
- 29 Gelmedi böyle suhan-dān zamān-ı şāhānda
Şi'r ü 'irfānına taḥşīn ider anıñ Ḥassān
- 30 Vaşf-ı şehin-şeh-i devrāna nihāyet yoḡdur
Kendi evşāfumu da eyleyeyüm 'arz u beyān
- 31 Herkes aḥvālını ol pādīşāha 'arz eyler
Derdini söylemeyen ḥasteye olmaz dermān
- 32 Kime 'arz eyleyeler ḥālını erbāb-ı niyāz
Var iken böyle şehin-şāh-ı kerīm u zī-şān
- 33 Mālikāne ile tīmār u ze'āmet nā-yāb
Ḥişşeme düşdi każāyid ile şi'r u 'irfān
- 34 Herkese māh-ı şıyām içre 'atıyye virilür
Ben kuluñ da ḡaluram ḥā'ib ü ḥāsir ḥayrān
- 35 Defter-i cūd u 'atāya ki yazılsa ismüm
Luṭf-ı şāhānuñ ile kesb iderem ḡadr ile şān
- 36 Ḥāḡ 'atıyye ḡapıcaḡ ben daḡı mażmūn ḡaparum
Ḥāḡ mesrūr olıcaḡ ḥişşeme 'ā'id ḥirmān
- 37 Herkes iḡsān alıcaḡ ben alurum ḡarz aḡçe
Vech-i taḡrīre bile ḡāḥī bulunmaz imkān
- 38 Ben de az istemege şerm iderüm luṭfuñdan
Baḡr-ı iḡsānıña yoḡdur hele ḡadd u pāyān
- 39 El virür ben ḡuluña her senede beş kīse
Bir ze'āmet yirine olsa 'atıyye iḡsān
- 40 Her sene baḡşına bir ḡaṭṭ-ı ḡümāyūn olsa
Bir çerāḡuñ olurum sāye-i luṭfūnda hemān
- 41 Günde biñ kerre teşekkür iderüm Mevlāya
Vaḡtümü şarf iderüm medḡ ü senāña her ān
- 42 Biñ beyt yapmaḡa ḡudret var iken vaşfuñda
Köhne bir ev bulamam sākīn olayum el-ān

- 43 İzzetâ ħayr-ı du‘â böyle şehe vâcibdür
Feyz-i ilhâm u kerâmet ile ħuṭb-ı devrân
- 44 Yümn ü tevfiħ ile manşür u muzaffer ide Ħaħħ
Düşmenün eyleye maħhür Ħudâ-yı Mennân
- 45 Rub‘-ı mesküne deġin ‘âlem ola maħkümü
Cüd u iħsânı ile ħurrem ola ħaħħ-ı cihân
- 46 Şân u şevket ile taħtında bula ‘ömr-i ṭavîl
Her ġünü ‘îd ola her şebi Ħâdr-i Ramazân(Rashid, 2019, s. 118-121)

2.1.1. Şekil Özellikleri

İzzet Osman’ın 46 beyitten oluşan ramazaniye türündeki 28 numaralı şiiri kaside nazım şekliyle yazılmıştır. Bu ramazaniyeye ait varaklar Ali Niyazi Rashid’in tezinin 291 ile 292. sayfalarında yer almaktadır. Ramazaniyede aruzun remel bahrinin “fe‘ilâtün\ fe‘ilâtün\ fe‘ilâtün\ fe‘ilün” kalıbı kullanılmış olup mısraların birçoğunun son tefilesi “fa‘lün”e; ilk tefilesi de “fâ‘ilâtün”e uydurulmuştur. Şair beyitlerde imale, zihaf, vasl ve med gibi aruz tasarruflarına başvurmuş olmasına rağmen aruzun beyitlere tatbik edilmesinde başarılıdır. Mısra sonlarında kafiye, revîden önce gelen “ridf-i elifi”nin kullanılması suretiyle oluşturulan ve kafiye-i mürekkebenin bir çeşidi olan kafiye-i müreddefe ile sağlanmışır (رمضان – ramazân / يزدان – Yezdân). Kasidede redif kullanılmamıştır.

İzzet Osman’ın ramazaniye türündeki 28 numaralı şiiri III. Selim için yazılmış olup kasidenin nazım türü ve kim için yazıldığı övgü dolu bir başlıkla belirtilmiştir. Kasidede sırasıyla nesib, methiye, fahriye ve dua bölümleri mevcuttur. Manzumenin 1 ile 16. beyitleri arasında nesib, 17 ile 29. beyitleri arasında methiye, 30 ile 42 beyitleri arasında fahriye, 43 ile 46. beyitleri arasında ise dua bölümüne yer verilmiştir.

2.1.2. Muhteva Özellikleri

Ramazaniye övgü ifadesi içeren bir başlıkla başlamıştır. İzzet Osman, III. Selim için başlıkta “cihan hakanının ve zamanın/dünyanın şahlarının şahının övgüsü” anlamına gelen *Der-Sitâyiş-i Cenâb-ı Hazret-i Hâkân-ı Cihân u Şehin-şâh-ı Devrân* şeklinde bir ifade kullanmış ve “Allah, Sultan Selim’in saltanatını daim ve baki kılsın” cümlesiyle ona dua etmiştir. Başlıkta “hakan” kelimesiyle birlikte “şehin-şâh” ifadesinin kullanılması manidardır. “Şâh” Fars hükümdarları için kullanılan bir tabirdir. “Şehin-şâh” ifadesiyle Sultan Selim’in Fars hükümdarlarının da üstünde olduğu vurgulanmaktadır. Kasidenin methiye bölümünde şairin III. Selim’i överken Farsların efsanevi hükümdarlarını zikrederek III. Selim’in onlardan daha üstün bir hükümdar olduğunu belirtmesi başlıktaki durumu desteklemektedir.

Nesib kısmının ilk beytinin birinci mısraında hilalin görünmesiyle ramazanın başladığı ifade edilir. Şair ikinci mısra da Allah’tan Sultan Selim’e saadet vermesi temennisinde bulunarak

dua eder. Ramazanın faziletlerinin anlatıldığı mısralarda Allah'ın merhamet ve bağışlayıcılığının yılda bir kez âlemi nimetlere boğduğu belirtilir. Ramazanın başının rahmet, ortasının mağfaret, sonunun ise cehennemden kurtuluş olduğu hatırlatılır ve ramazan, hilal görünür görünmez insanların affedildiği müjdesini vermek için çabucak gelen biri olarak gösterilir. “Cennet kapıları açılır, rahmet suyu her tarafa yayılır ve bütün ehl-i iman Allah'ın rahmetine kavuşmayı bekler.” Şair 6. beyitte bir kez daha padişahı mevzubahis eder:

Leyle-i Kâdre hülûş ile müheyyâ olalum
Kılalum pâdişâha hayr-ı du‘âyı o zamân (28/6)

diyerek Kadir Gecesi'nin temiz bir kalple karşılanması için hazır olunmasını ve bu şekilde padişaha dua edilmesini söyler. Şair, ardından toplumsal hayatta bazı kişilerin ramazan ayını nasıl yaşadığıyla ilgili bilgiler verir. Bu kişilerin başında “vaiz” gelir. Şair, vaizin ramazan yaşantısını anlatırken onu olumsuz bir şekilde eleştirir.⁹ “Vaiz, kelime anlamı itibariyle sofraya anlamına gelen Mâide suresini ezberleyerek iftar vaktinde bu sureyi iştahla halka okur.” Ramazan sufileri, şeyhler ve riya ehli de şairin eleştirilerinden nasibini alır. “Ramazan sufileri ramazanda camileri doldurup en ön saflarda yer alırlar, ancak bunlar eşyanın hakikatine vakıf olma anlamına gelen irfandan yoksundurlar. Camiler rintler, abitler ve zahitlerle dolar. Zevk ehli olanlar güya nasuh tövbesi ederek sahur vaktinde temcîd-hân olurlar. Ehlikeyif bu insanlar bayrama o kadar hasret kalmışlardır ki imkân olsa ramazandan evvel bayram yaparlar. Tiryaki zümresi kahve, macun¹⁰ ve tütün bulursa can bulacak gibidir. Daha önce meyhaneden meyhaneye gezen şarap düşkünleri ramazanda itikâfa girerek gece gündüz ibadet ederler.” Şair, tevriye sanatını kullanarak rintlerin meclisleri terkettiğini (ayağı çekmek) söyleyip şarap şişelerinin artık sanki mahyaların kandili olduğunu ve sakilerin de iftar şerbeti için koşuşturduğunu dile getirir.

Methiye bölümü 17. beyitle başlar. Şair methiye bölümüne geçerken girizgâh kullanmaz:

Naḥs idüp kevkeb-i ikbâline eşkıyanuñ
‘Adl-i Sulṭân Selîm ile cihân emn ü emân (28/17)

şeklinde başlanan bu bölümde Sultan Selim'in övgüsü farklı şekillerde gerçekleştirilir. Şair tabiat unsurlarından nisan yağmurunu kullanarak Sultan Selim'in adaleti sayesinde gözü yaşlı kimsenin bulunmadığını, damlacıkların yağmur damlalarından ibaret olduğunu söyler. “Onun devrinde sevgilinin gözleri ve saçları olmasa fitne hiç olmayacaktır. Var olan feryat ve figan sadece âşıkların inlemeleri ve çalgı seslerinden ibarettir. Ondan daha cömert kimse yoktur.” Sultan Selim övülürken kullanılan bir diğer unsur da Arap ve Fars karakterlerdir.

⁹ Vaizin divan şiirindeki görünümü için bkz.: Duru, N. F. (2016). Klasik Türk şiirinin dejenerasyonlarından vâiz. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 35, 197-234.

¹⁰ Macun, afyonla karıştırılarak elde edilen bir çeşit uyuşturucudur.

“Behmen ve Rüstem’in oğlu Sührab onun yüceliğini görselerdi onun kapıcısı olmak isterlerdi. Ünlü şair Hassân b. Sâbit, Sultan Selim’in şiirini ve irfanını takdir ederdi.”

Şair,

Vaşf-ı şehin-şeh-i devrâna nihâyet yokdur
Kendi evşâfumu da eyleyeyüm ‘arz u beyân (28/30)

beytiyle başladığı fahriye bölümünde kendi isteklerini sıralamaya başlar. Fahriye genelde kasidede şairin kendini övdüğü bölüm olarak bilinir. Ancak bu bölüm şairin felekten yakınması, arz-ı hâl etmesi, yardım dilemesi, kimi zaman yardım dilerken memduhunu övmesi konularını da içerebilir (Aydemir, 2002, s. 155). İzzet Osman da bu kasidenin fahriye bölümünde içinde bulunduğu durumu anlatmakta, padişahın yardımını dilemekte ve onu övmektedir. “Herkes malikâne, tumar ve zeamet düşmüşken şairin payına şiir ve irfan düşmüştür. İnsanlar ramazanda hediyeler alırken şair bundan mahrum kalmıştır.” Şair bir yandan bunları dile getirip sitem ederken öbür yandan padişahın lütfuna razı olduğunu belirtir. Bu geçici tevekkülden sonra yine nasipsiz olduğunu söyler ve defterlere sığamayacak kadar borcu olduğunu ifade eder. Kurnaz bir şekilde padişahın ihsanının sınırı olmadığını söyleyerek, padişahın az istemeye utandığını belirtip ondan daha fazla maddi ihsan almaya çalışır. Yabancıların ona senede beş kese akçe verdiğini ifade ederek padişahın zeamet ve barınmak için bir ev beklediğini dile getirir.

Şair, isteklerinin gerçekleşmesi hâlinde padişaha müteşekkir olacağını ve padişah için devamlı Allah’a dua edeceğini belirttikten sonra,

‘İzzetâ hayr-ı du‘â böyle şehe vâcibdür
Feyz-i ilhâm u kerâmet ile kuṭb-ı devrân (28/43)

beytiyle dua bölümüne başlar. Padişahın muzaffer olması ve düşmanlarının kahrolması için Allah’a dua eder. Halkın onun cömertliğiyle ferah olmasını; padişahın, tahtında uzun bir ömür yaşamasını; her gününün bayrama ve her gecesinin de Kadir Gecesi’ne dönüşmesini Allah’tan talep eder.

2.1.3. Dil ve Üslup

Bu ramazaniyede ramazan ayı vesile kılınarak III. Selim’in övgüsü yapılmaktadır. Şair, Farsların ulusal kahramanlarının ve peygamber şairi Hassân b. Sâbit’in isimlerini vererek padişahı överken abartılı bir dil kullanmaktadır. Birkaç beyitte padişahı överken “gamze-i ebrû, zülf-i hûbân ve âşık-ı nâlân” gibi terkipleri kullanarak şiirine estetik bir özellik katmaktadır.

İzzet Osman, kasidede ramazana dair söz varlığını yeterince kullanmıştır. “İd, itikâf, temcîd-hân, ramazân sûfleri, nûr-ı hilâl-i ramazân, mâh-ı nev-menzil, Leyle-i Kadr, vakt-i iftâr, kandil-i mahiye, şerbet-i iftâr, vakt-i sahûr, Kadr-i Ramazân, îd-ı şerîf, mâh-ı sıyâm”

kelime ve terkipleri bu söz varlığına ait unsurlardır. Ramazaniyelerde genel itibariyle karşımıza çıkan vaiz, ramazan sufilere, şeyh, erbâb-ı riyâ, ehl-i keyf ve tiryaki gibi tipleri anlatırken şairin kullandığı dil iğneleyicidir. Şair, şiirde tevriye (ayağı çekmek-15. beyit), teşbih (şişe/kandil-i mahiye-16. beyit), tenasüp (cûd/Hatem/sehâ/kerem-27. beyit) ve telmih (Behmen/Sührâb/Hassân-28/29. beyitler) gibi sanatlar sayesinde anlamın derinleşmesini sağlamıştır.

Şair, ramazaniyede “hayır dua kılmak (6), ezber etmek (7), tövbe etmek (11), küpün dibine düşmek (10), id (bayram) etmek (12), can bulmak (13), feryat etmek (22) ve ser (kafayı) çekmek (23)” deyimlerini kullanmıştır. Ancak kullanılan deyimler çok değildir. Bunun yanında arkaik kelimeler olarak “yayıkmak (15) ve kamu (5)” kelimelerine; atasözü olarak da “dardını söylemeyen hasteye olmaz dermân (31)” ifadesine yer vermiştir. Metinde ahengin sağlanması için aynı anlama gelen kelimelerin bir arada verilmesi esnasında atıf vavlarının kullanılmıştır.

2.2. Ramazaniye Türündeki 29 Numaralı Şiir

Kaşîde-i Ramazâniyye

Der-Sitâyiş-i Cenâb-ı Hazret-i Hâkân-ı Cihân u Şehin-şâh-ı Devrân

Sultân Selîm Hân Halleda'llahu Saltanatuhu

fe'îlâtün \ fe'îlâtün \ fe'îlâtün \ fe'îlün

- 1 Bâreka'llâh zihî mâh-ı mübârek-hengâm
Geldi tevfiğ-i şeref-bağış ile eyyâm-ı şıyâm
- 2 Ğurre si müjde-i rahmetle olup fethe delîl
Selhi tevfiğ ü zafer ile virür hüsn-i nizâm
- 3 Mâh-ı nev-menzil ile geldi şitâb eyleyerek
Feth ü nuşretle vire pâdişeh-i 'aşra peyâm
- 4 Şekli ebrû-yı bütân gibi hilâle dönmüş
Çenber-i çarh-ı felekden geçerek şubh ile şâm
- 5 Böyle sür'ât ile teşrîfine hikmet bu imiş
Getürüp nuşret-i Hâkğdan şeh-i devrâna selâm
- 6 Varalum câmi'e tâ'ata kıyâm eyleyelüm
Her zamân girmez ele böyle mübârek eyyâm
- 7 Şahın-ı câmi'ler olup gülşen-i firdevs ü na'îm
Neşr ider rahmetini 'âleme Hâllâğ-ı enâm
- 8 Feth ü nuşretle du'â eyleyelüm hâkâna
'Âleme 'adl u şalâh üzere hüsn-i nizâm

- 9 ‘Ömrin efzûn ide Sultân Selîmüñ Mevlâ
Şevket ü şân ile dâ’im ola tâ rûz-ı kıyâm
- 10 Sehm-i ğayb ile müdâm kalb-i Selîmi mülhem
Her umûrunda Hüdâ hayr ile eyler ilhâm
- 11 Havf-ı şemşîrinüñ âsârıdır ol hâķānuñ
Eşķıyâ zümresinüñ yıldızı hep düşdi tamâm
- 12 Eşķıyânun ocağı tarķına incir dikdi
Devr-i ‘adlinde yasağ oldu şarâb-ı gül-fâm
- 13 Mest-i medhûş-ı humâr ile yıkıldı gitdi
Devrini eyledi bezm içre tamâm gerdiş-i cām
- 14 Mesfûk-ı devleti de def’ olur inşâa’llâh
Şarşar-ı ķahr irişür leşkerine kendine sām
- 15 Çākına ot depilür büt gibi kalur hayrân
Şâh-ı zî-şâna virür Hâķķ bu sene nuşret-i tām
- 16 Bu da iķbâl-ı şehin-şâh-ı cihândur hâķķâ
Heybet-i tîĝi ile düşmenine h’âb haram
- 17 Gice noķşânını havf-ile tamâm itmek için
Mâh-ı nev kendini mîzâna urur her aķşâm
- 18 Perde-i zühde girüp şaķladı çengi nâhîd
Arıyor şimdi uşul ile (gine)¹¹ gizlü maķâm
- 19 Defter-i cûdını taķrîre ‘uţârid tâlib
Lafzını ‘add idemez cem’ine ķoysun erķâm
- 20 Müşterî südde-i ‘ulyâsına eyler hâ’hiş
Sa’d ile hîdmet ide ola derüñde huddâm
- 21 Delve gizlendi zuhal naķse uzatmaz destin
Tîĝ-i cevriñi hemân ķoydı niyâma Behrâm
- 22 Şevr ile şimdi hamel her şeb esed ile gezer
Hıfz ider tîr-i iķbâli himâyetle müdâm
- 23 ‘Ayn-ı şevri çıkarur bakķsa eger sünbüleye
Râmiyü’l-ķavs şihâb ile atar aña sihâm

¹¹ Tez yazarı nüshadaki bu kelimenin silik olduĝu için okunmadıĝını belirtmiştir. Kelimeyle ilgili metin tamiri yapılmış kelime tarafımızca “gine” şeklinde okunmuştur.

- 24 Hâtm idüp kürsîde vâ'iz de du'âsın kadehüñ
Âbit-i tevbe ile söyledi rindâne kelâm
- 25 Ayağı çekdi uşûl ile bezmden rindân
Bâdeden yayıkdı dest ü dehenin mey-âşâm
- 26 Güşe-i hâmda olan mu'tekif-i mey-hâne
Şaff-ı evvelde namâzda idiyor şimdi devâm
- 27 Şâl-ı engürî bile câme kesilmez rinde
Giymiyor reng-i şarâbı şüfî ger olsa da hâm
- 28 Nuql-ı mey sofrâ-i iftâra ricil oldı kamu
Yalnız sükkere şaklandı cevzle bādâm
- 29 Kanı ol mey-kedede müsîkî ta'lîmin iden
Gice temcîde çıqup eyledi tebdîl-i maķâm
- 30 İnkisâr irdi bütün şîşe-i mey oldı şikest
Nefes-i şeyhe mey uğradı 'aceb sāgar u cām
- 31 Kanı mey-hânede ol çille-i merdâne çeken
Hâsbice oldı terāvîhi edâ için imâm
- 32 Bâdenüñ hamlarına rûğan-ı zeytün taldı
Şîşe kandîl-i mâhiye olur her ahşâm
- 33 Bâde destîsi Kışıklı Şuyına vaķf oldı
Sadece şuya kanâ'at idiyor mey-âşâm
- 34 Deyr-i 'İsâya varup râhib olup pîr-i muġân
Şüfîler tekyesine sâķîler oldı huddâm
- 35 Kanı ol neş'e viren bâde-i cām-ı Cemşîd
Zümre-i ehl-i riyâ için olup sirke-i hâm
- 36 Rind-i mey-hâne tahıyyâta oturdı cümle
Ayaġa kalkdı riyâ ehli kamu itdi kıyâm
- 37 Şaşdı şeytân-ı la'în men'ine menhiyyâtuñ
Bulamaz azduracaķ kimseyi itsün İhâm
- 38 Hâmdulillâh bu da iķbâl-i şehin-şâhîdür
'Âlemüñ eyledi işlahına sa'y u iķdâm
- 39 Bu şıyâmuñ bu da bir başkaca hâşşiyetidür

- Herkes aḥşām olıcaḡ eyleyüp icrā-yı merām
- 40 Cümleden ḡat‘-ı nazār ḡahve duḡān-āşāma
‘Anber ü ‘ūd virür neş’e ile lezzet-i kām
- 41 Rūzesin neş’e ile açmaḡ iḡün rindānuñ
Şerbet-i la‘lini iftārda sunar sâḡĪ (cām)¹²
- 42 Şeyḡ oḡur ma‘nĪ-i Kevserle Duḡān süresini
Āyet-i Mā‘ide tefsĪridür aḡşā-yı merām
- 43 Cāmi‘e ḡoldı şıyām sūfleri ehl-i riyā
Ḥasbi vā‘ızler ise kimseye virmez ārām
- 44 Dāne-i subḡa gibi çekmeḡe ḡalkuñ malın
Mu‘tekif-ḡāne deyü şeyḡ ḡurub cāmi‘e dām
- 45 KürsĪden uçmaḡa vā‘ız bu şeb itmiş niyyet
Cenneti vaşf iderek düzaḡa geldi encām
- 46 Va‘izā düzaḡa ḡā‘hiş var ise teşrĪf it
Bir alāy mü‘mine sġklet virüp itme ibrām
- 47 Yedi düzaḡ sevinür bārid-i enfāsuñdan
Bir nefes ile varursıñ oraya rüz-ı ḡıyām
- 48 Düzaḡuñ rāhını erbāb-ı ḡünāḡ bilmez mi
Vardur ümmĪdi şefā‘at ider ol faḡr-i enām
- 49 Düzaḡuñ babın açup ḡalkı düşürme ḡavfa
Ḥāneñüñ babın açup ḡalka it iḡām-ı ḡā‘ām
- 50 Maḡfıret demleridür geldi zamān-ı ḡufrān
Müjde-i raḡmet-i ḡaffār ile vir ḡalka peyām
- 51 Ehl-i keyf elde ḡıdāsını ḡutup ḡāzır iken
Berş ü afyonuna daḡl ile ider melḡ-i meşām
- 52 Virme düzaḡla ḡarāret bu mübārek ḡünde
Vā‘izā kendüñi imsāke çeküp vir ārām
- 53 Herkesi ḡāline ḡo sāye-i ḡāḡānide
Devr-i ‘adlinde ḡamu ḡalk ide āsāyiş-i tām

¹² Tez yazarı nüshadaki bu kelimenin silik olduḡu iḡin okunmadıḡını belirtmiştir. Kelimeyle ilgili metin tamiri yapılmış kelime tarafımızca “cām” şeklinde okunmuştur.

- 54 Vâ'izâ köhne bir eşkine fener it peydâ
Cinn gibi git ramazân da'vetine her aḥşâm
- 55 Sözümüz ehl-i riyâ ḥasbi muzırr vâ'izedür
'Âlim u fâzıla ḥaşâ kim atar ḥarf-i kelâm
- 56 Böyle eyyâm-ı mübârek bulunur mı her dem
Bâ-ḥuşûş şehri-i Sitanbulda bu mâh-ı şiyâm
- 57 Kadrini şehri-i Sitanbulda bilürler şavmuñ
Taşrada şânına şâyeste kim eyler ikrâm
- 58 Böyle bir şehri-i şafâ-baḥş-ı 'adîmü'l-mişli
Görmedi çeşm-i felek devr ideli heft ecrâm
- 59 Ehl-i 'ilmi fużalâ 'arif-i esrâr-ı Hudâ
Şâ'irânı fuşaḥâ 'ilm-i belâgatda be-nâm
- 60 Dilberi gül-beden ü gönce-dehen serv-i ḥırâm
Dil-i 'aşıkda kıomaz şivesi şabr u ârâm
- 61 Hakk budur mazhar-ı elṭâf-ı Hudâ olsa sezâ
Sâye-endâz-ı 'inâyet ola şâh-ı İslâm
- 62 Bâ-ḥuşûş Hâzret-i Sultân Selîm Hân devri
İstirâhatde zamânında anuñ ḥaşş ile 'amm
- 63 Ḥayli dem gelmedi bir böyle şehin-şâh-ı kerîm
Fâris ü tîr ü tûfeng atmada mümtâz-ı enâm
- 64 Hem suḥan-dân-ı cihân menba'-ı faẓl u 'irfân
Şâhib-i seyf ü kalem ma'den-i cüd u in'âm
- 65 Şâ'ire böyle şehüñ medḥ ü senâsı vâcib
Zıkr-i ḥayrı kıala 'âlemde ilâ-yevm-i kıyâm
- 66 Gülşen-i vaşfını bir şâ'ir eger fikr itse
Büy-ı luṭfundan ider ṭab'ı anuñ istişmâm
- 67 Şan'at-ı tîr ü tûfeng atmada tîğde mâhir
Uramaz urdıḡı şemşîrini Rüstem ile Sâm
- 68 Pâdişâhlık ne imiş şevketi seyr itsünler
Erdeşîr ile Ferîdün Cem ü Dârâ Behrâm
- 69 'Âcemî zümresine şâh-ı 'Acem şâh olmuş

- Şâh odur fâhr ide beytü'l-ğarameyn ile müdâm
- 70 Biñ beyt söyler isem vaşf-ı hümâyûnunda
Yine evşâf-ı hümâyûnuna gelmez encâm
- 71 Günde biñ kerre du'â az gelür ol hâkâna
Halk anuñ salñanatında bulup âsâyiş-i tām
- 72 Mazhar-ı himmet-i şâhânesi olsam bir kez
Ol-ğadar vaşf ideyüm irmeye fikr ü evhām
- 73 Vaşf-ı şâhânesidür şevke getürdi kûlını
Dağı çok söyler idüm olmasa taṭvîl-i kelām
- 74 Bir cihet ile zamânında çerâğı olsam
Şavmuñ evvelki gününde ben iderdüm bayrām
- 75 'İzzetâ 'İd-i şerîfe gerek ilbâs-ı du'â
Anı 'arz itmedür ancak bize aḡşâ-yı merām
- 76 'Ömr-ile şevketin efzûn ide Mevlâ dâ'im
Ġâlib itsün anı 'adâsına Hâllâğ-ı enām
- 77 Salñatda ide manşür u muzaffer anı Hâğğ
Rub'-ı meskûne ġadar 'âlem ola emrine rām
- 78 Her günü 'İd-i sa'İd her şebi ġadr-i ġurrem
Rûze-veş ġadrine ta'ẓîm ideler ġâşş ile 'amm(Rashid, 2019, s. 121-127)

2.2.1. Şekil Özellikleri

Bu ramazaniyeye ait varaklar Ali Niyazi Rashid'in tezinin 293 ile 295. sayfaları arasında yer almaktadır. *Divan*'da ramazaniye türündeki 29 numaralı şiirin şekilsel özellikleri 28 numaralı şiirinkiyle hemen hemen aynıdır. Remel bahrinin aynı aruz kalıbı kullanılmış olup ilk ve son tef'ilelerinde değışikliğe gidilmiştir. Bu ramazaniyede imale, zihaf, med ve vasl gibi aruz tasarrufları fazla uygulanmış olup aruza uyumun sağlanması için tahrîke de başvurulmuştur. Manzumenin 28. beytinde ricl (رجل) ve cevz (جوز) kelimelerine tahrîk uygulanmış, kelimeler vezin gereğı ricil ve cevz şeklinde okunmuştur. Bu ramazaniyede de reviden önce "ridf-i elif"nin getirilmesi suretiyle oluşan kafiye-i müreddefe kullanılmıştır (هنكام - hengâm / صيام - sıyâm).

İzzet Osman'ın 78 beyitlik kasidesi nesib, methiye ve dua bölümlerinden oluşmaktadır. Şair bu kasidede içinde yer yer Sultan Selim'in övgüsünün yapıldığı ve içkinin yasaklanmasının anlatıldığı 59 beyitlik uzun bir nesib bölümünü kaleme almıştır. Kasidenin 60 ile 74. beyitleri arasındaki kısım methiye bölümüdür. 75 ile 78. beyitler arasında ise dua bölümüne yer verilmiştir.

2.2.2. Muhteva Özellikleri

Bu ramazaniyenin başlığı önceki ramazaniyenin başlığıyla aynıdır. Ramazaniyenin nesib bölümü, hayırlarla dolu ramazan ayının geldiğinin haber verilmesi ile başlamıştır. “Ramazanın başı rahmet müjdeleri, sonu ise güzelliklerle doludur. Yeni ay sanki Allah’ın yardımını ve ilhamını asrın padişahına aceleyle haber vermek için gelmiştir. Şekli, güzellerin kaşına benzeyen hilal, sabah akşam demeden feleğin çemberinden geçerek ulaşmıştır. Ramazan devrin padişahına Allah’tan selam getirmek hızlı bir şekilde gelmiştir. Böyle bir ay her zaman ele geçmez, onun için camilerde ibadet edilmelidir. Camiler Firdevs ve Naim cennetlerindeki gül bahçeleri gibidir.”

Nesib bölümünde şairin padişaha dua ettiği görülür. Şair, “Allah bu ayda rahmetini âleme yayar. Adalet ve iyilikle şekillenen güzel bir düzen için padişaha dua edelim; Allah, Sultan Selim’in ömrünü uzun etsin ve onun şanı kıyamet gününe kadar devam etsin” anlamındaki,

Feth ü nuşretle du‘â eyleyelim hâkâna
‘Âleme ‘adl u şalâh üzere hüsn-i nizâm (29/8)

‘Ömrin efvün ide Sultân Selîmüñ Mevlâ
Şevket ü şân ile dâ’im ola tâ rûz-ı kıyâm (29/9)

beyitlerinden sonra Allah’ın, güzel işler yapması için devamlı Sultan Selim’e ilham vererek yardım ettiğini ifade eder. “Eşkîyanın yıldızının düşmesi¹³ onun kılıcının korkusunun etkisiyledir.” İzzet Osman 12. beyitte Sultan Selim’in içkiyi yasaklamasına¹⁴ vurgu yapar ve bu yasağın eşkıyanın ocağına incir ağacı diktiğini söyler. Devletinin düşmanlarının kahrolmasını diler ve Allah’ın bunun için ona yardım ettiğini ifade eder. “Onun kılıcının heybeti düşmana uykuyu haram kılar, bu da cihan padişahı olmasındandır.” Şair nesib bölümündeki,

Gice noğşânını hıvaf-ile tamâm itmek için
Mâh-ı nev kendini mîzâna urur her aḥşâm (29/17)

¹³ Yıldızı düşmek deyimi “talihi ters dönmek, gözden düşmek, cazibesini yitirmek, itibar kaybetmek anlamlarına gelecek şekilde geçer. Beyitlerde deyim ihtiva ettiği bu anlamlarla güneşin doğuşuyla ayın ve yıldızların kaybolması, yıldız kaymaları gibi doğa olayları kinaye yoluyla ilişkilendirilir ve yine hüsn-i talille sevgilin tüm güzelliğiyle arz-ı endam etmesinin bütün bunlara neden olduğu gibi bir söz hüneri sergilenir” (Keklik, 2019, s. 505) şeklinde açıklanmaktadır.

¹⁴ Tanık Sarioğlu III. Selim’in içkiyi yasaklamasıyla ilgili, makalesinde şu ifadelere yer vermiştir: “20 Eylül 1789 tarihinde çıkarılan hatt-ı hümayunlarda bütün meyhanelerin kapatılması, Hristiyanlar için İstanbul’da iki, Galata’da bir olmak üzere sadece üç meyhaneye izin verilmesi, seferberlik zamanlarında ve askerlerin başıboş olduğu zamanlarda dahi meyhanelerin kapalı olması gibi kararlar alınmıştır” (2022, s. 155).

beytinden itibaren kozmik unsurları kullanarak padişahı yüceltir. “Yeni ay eksliğini tamamlamak için (dolunaya dönüşme) kendini korkudan akşamları mizana vurur. Zühre yıldızı zühd perdesi ardında çalgılarını saklar ve kendine gizli bir yer arar. Kâtip olan Utarit yıldızı cömertlik defterinde yazılı olanların fazlalığından dolayı defterde rakam kullanmalıdır. Müşteri yıldızı, kapısında mutlulukla hizmet etmek için onun yüce huzuruna kavuşmayı ister. Zuhâl, elini uğursuzluğa uzatmamak için kendini kovaya saklarken Behram ise zulüm kılıcını kınına sokar. Boğa ve koç burcu her akşam aslan burcuyla gezerek talih okunu unutmamak için ezberlemeye çalışır. Boğa burcu eğer başağa bakacak olursa yay burcu ok atarak onun gözünü çıkarır.”

Şair, yıldızlar ile burçları içeren kozmik unsurları kullanarak memduhu yücelttikten sonra, ramazanın diğer unsurlarını dile getirerek nesib bölümüne devam eder. Bundan sonraki beyitlerde içki yasağının kişiler ve toplum üzerinde olumlu etkiler meydana getirdiğini ifade ederek örnekler sıralamaya başlar. Bu kısma,

Ĥatm idüp kürsîde vâ’iz de du’âsın kadehûn
Âbit-i tevbe ile söyledi rindâne kelâm (29/24)

beytiyle giriş yaparak vaizin kürsüde kadeh duasını¹⁵ bitirdiğini, tövbenin tazeliğiyle rintçe sözler söylediğini ifade eder. “Rintler içkiyi ve içki meclislerini terk ederler. Meyhanelerden çıkmayanlar şimdi ön safta namaz kılarlar. Hatta bunlar artık şarap rengi elbiseler bile giymezler. Ceviz ve badem gibi şarap mezeleri sadece tatlı yapılmak üzere saklanır. Meyhanelerde şarkı söyleyenler ramazan geceleri ilahiler söylerler. Şarap şişelerinin hepsi kırılır. Devamlı meyhanelerde bulunanlar ramazanda teravih namazında imam olurlar. Şarap küpleri zeytinyağıyla doldurulur ve şarap şişeleri mahya kandilleri olur. Şarap testisi su testisine dönüşür ve şarap içenler artık sadece suya kanaat ederler. Sakiler tekkelerde hizmet ederler. Cem’in kadehindeki neşe veren şarap, riya ehli için artık olmamış sirkeden ibarettir. Rintlerin hepsi tahiyata otururken riya ehli de namazda ayakta durur. Şeytan bile bu duruma şaşırıp kalır ve artık yoldan çıkaracak kimseyi bulamaz.”

¹⁵ Kadeh Duası toplum içerisinde “Kenzü’l-Arş” Duası olarak bilinmektedir. Ancak bu iki dua birbirinden ayrıdır. Kadeh Duası’yla ilgili özet bilgi şu şekildedir: “Hz. Muhammed, miraca çıktığında gökte asılı hâlde bir kadeh ve bu kadehin üzerinde yeşil hatla bir duanın yazılı olduğunu görür. Bu kadehin nuru bütün göklere ve yerlere saçılmıştır. Miraçta Allah Teâlâ, Hz. Muhammed’e miraca gelene kadar perdelerden ve göklerden geçtiğini, kendisine neyin hoş geldiğini sorar. Hz. Muhammed de en çok o kadehin kendisine hoş geldiğini söyler. Allah Teâlâ ise o kadehi Hz. Muhammed’in nurundan yarattığını, yerleri ve gökleri yaratmadan beş yüz yıl önce üzerinde yazılı olan o duayı yarattığını, bu duanın kuvvetiyle göklerin ve yerin durduğunu, Cebrâil’in inip çıktığını, İsrâîl’in sura üfürdüğünü, denizde balıkların karar tuttuğunu söyler” (Aksoy, 2022, s. 115).

Şairin yukarıda gerçekleşenlere şükrettiği ve bunların hepsinin Sultan Selim sayesinde meydana geldiğini ifade ettiği bir nesib içi geçişten sonra ramazanla ilgili uyarı ve eleştirilerini sıraladığı görülür. Orucun bir başka özelliğinin de akşamın gelmesiyle ortaya çıktığını,

Bu şıyāmuñ bu da bir başkaca hāşşiyetidür
Herkes aḥşām olıcaḳ eyleyüp icrā-yı merām (29/39)

beytiyle belirten şair, amber ve udun kahve ve tütün içenlere neşeyle lezzet verdiğini söyler. Ardından sakilerin iftarda insanları neşelendirmek için kırmızı şerbet sunduğunu ifade eder. Ona göre şeyhlerin ramazanda, içinde yeme içmeyle ilgili ayetlerin olduğu Kevser ve Duhan surelerini okumasının sebebi yine yeme içmeyle ilgili ayetleri kapsayan ve sofraya anlamına gelen Maide suresinin tefsirini yapmaktır. “Ramazan sufileri ve riya ehli camilere dolarken vaizler ise ara vermeden konuşurlar. Şeyhler camilerde kurulup tespih çeker gibi halkın malını çekerler. Vaiz, cenneti anlatırken kürsüden uçacak gibidir.” Şair; vaizin, cehennemi anlatırken müminlerin canını sıkmasını, istiyorsa kendisinin cehenneme teşrif edebileceğini belirtir. “Yedi kat cehennem onun nefesinin soğukluğuna sevinir ve mahşer günü bir nefeste oraya varılır. Günah işleyenler aslında cehennemi bilirler, ancak Hz. Peygamber’in onlara şefaate edeceğine dair ümitleri de vardır. Vaiz, cehennemin kapısını açıp halkı korkutmak yerine evinin kapısını açıp onlara ikramda bulunmalıdır. Ramazan Allah’ın rahmet ve mağfiretinin ortaya çıktığı zamanlardır. Vaizler bu mübarek günlerde cehennemden bahsederek insanlara sıkıntı vermemelidir. Herkes kendi hâline bırakılmalıdır, çünkü Sultan Selim devrinde halk tamamen asayiş içerisinde. Vaiz, ramazan davetlerine cin gibi hızlı bir şekilde katılacaktır. Bu eleştiriler riya ehli olanlara ve muzır vaizedir, âlim ve fazıl kişilere söylenecek kötü bir söz yoktur.”

Şair 56. beyit ve sonraki birkaç beyitte ramazan bağlamında İstanbul’la ilgili düşüncelerini aktarır. Bu kısımda İstanbul’dan bahsedilmesi ilk etapta şaşırtıcıdır. Ancak *Bilâdiye*’sinden de anlaşılacağı üzere şairin, İstanbul’u çok sevdiği göz önünde bulundurulduğunda bu durum doğal bir hâle bürünür. Şair her şeyin İstanbul sayesinde hoş bir hâl aldığı düşüncesindedir.

Böyle eyyām-ı mübârek bulunur mı her dem
Bâ-ḥuşuş şehr-i Sitanbulda bu mäh-ı şıyām (29/56)

beytinde ramazanın mübarek bir ay olduğunu ve özellikle İstanbul’da daha iyi yaşandığını belirten Sivaslı şair, sonraki beyitte ramazanın kadrinin İstanbul’da bilindiğini, taşrada kimsenin ramazanın şanına layık bir ikramda bulunamayacağını ifade eder. “Felek bu kadar safa sahibi olan benzersiz bir şehri daha görmemiştir. İlim ehli olanlar hem fazıl hem de Allah’ın sırlarına vakıfken şairleri de belagat ilminde şöhret sahibi insanlardır. Güzelleri gül bedenli, gonca ağızlı ve güzel boylu olup tavırları aşkıdaki sabrı tüketir.”

Methiye bölümü 60. beyitte başlar. Şair, Sultan Selim’in Allah’ın lütfuna mazhar olmasının ona yarattığını ve onun Allah’ın yardımının gölgesinde olmasını istediğini ifade eder. “Havas

ve avam onun devrinde istirahattedir. At binmede, ok atmada ve tüfek kullanmada yetenekli olan böyle bir hükümdar hayli zamandır gelmemiştir. Hükümdar fazilet ve irfan sahibi, güzel söz söyleyen, hem kılıcı hem de kalemi iyi kullanan, cömertlik ve nimet kaynağı biridir. Kıyamete kadar hayrının anlatılması için şairin böyle bir hükümdarı övmesi vaciptir. Eğer bir şair sultanın gül bahçesi gibi olan vasfından bahsetse lütfunun kokusu gelir. Ok atmada ve tüfek kullanmada çok mahirdir, Rüstem ve Sâm onun kadar iyi kılıç kullanamaz. Erdeşîr, Ferîdün, Cem, Dârâ ve Behrâm onun kadar şevketli değildir. Acem şahının, Acem zümresine şah olması bir anlam taşımaz, şahlık beytül-harameyne devamlı hizmetle övünmektir. Bin tane beyit söylene de Sultan Selim'in saltanatını anlatmaya yetmez. Halk onun saltanatında güvende yaşadığı için günde bin kere dua etse yine de azdır. Onun vasfı şairi şevke getirir ki söz uzamasa şair daha çok şey söyleyebilir. Şair için onun çerağı olmak bayram etmektir.”

Şair 74. beyitten 78. beyte kadar dua bölümüne yer verir. Bayram için dua edilmesi gerektiğini belirterek hükümdarın ömrünün uzun olmasını ve düşmanlarına galip gelmesini Allah'tan ister. Dünyanın dörtte birinin onun emri altında olmasını ve Allah'ın, saltanatında onu muzaffer kılmasını talep eder. Son beyitte hükümdarın her gününün mutlu bir bayram, her gecesinin Kadir Gecesi gibi olmasını; havas ve avamın orucun kıymetini bilmesi gibi hükümdarın da kıymetini bilmesini temenni eder.

2.2.3. Dil ve Üslup

Şair, ramazaniye türündeki 29 numaralı şiirin nesib kısmından itibaren Sultan Selim'in övgüsüne yer vermektedir. “Sultan, şân, şevket, şeh, pâdişâh, ve devlet” gibi saltanata dair kelimeleri kullanarak Sultan Selim'i ön plana çıkarmaktadır. Şairin Sultan Selim'i övmek için kozmik unsurları kullandığı beyitler süslü hayallerle doludur. Bu beyitlerde sanatkârane bir üslup görülmektedir. Şair, hüsn-i talil sanatını kullanarak ayın, noksanını gidermek için her akşam kendini mizana vurduğunu güzel bir anlatımla ifade etmektedir:

Gice noğşânını havf-ile tamâm itmek için
Mâh-ı nev kendini mîzâna urur her aḥşâm (29/17)

Şair bir önceki ramazaniyede olduğu gibi İran'ın efsanevi hükümdarlarını (Erdeşîr, Sâm, Ferîdün, Cem, Dâra, Behrâm, Rüstem) kullanarak Sultan Selim'i yüceltirken abartılı bir dil kullanmaktadır. Bu ramazaniyede şairin ramazan kişileriyle ilgili olumlu ve olumsuz eleştiriye dair iki yönü de görülmektedir. “*Giymiyor reng-i şarâbı şüfî ger olsa da hâm*” gibi olumlu eleştirilerde yumuşak bir üslup kullanırken “*Va izzâ dūzaḥa ḥā'hiş var ise teşrîf it*” gibi beyitlerde ramazanda ortaya çıkan tipleri (vaiz, şeyh, ehl-i riya) sert bir dille eleştirmektedir.

Kasidede “hilâl, temcîd, terâvih, sıyâm, rûze, iftâr, mutekif-hâne, imsâk, ramazân, savm, bayrâm” kelimeleri ile “mâh-ı mübârek, eyyâm-ı sıyâm, müjde-i rahmet, mâh-ı nev, mâh-ı nev-menzil, sofrâ-i iftâr, eyyâm-ı mübârek, mâh-ı sıyâm, îd-i şerîf, îd-i saîd, Kadr-i hurrem” terkipleri ramazanın söz varlığına dair unsurlardır.

Şair, ramazaniyede “feleğin çemberinden geçmek (4), ele geçmek (6), yıldızı düşmek (11), ocağına incir ağacı dikmek (12), çanına ot tıkmak (15), hizmet etmek (20), talim etmek (29), çile çekmek (31), oruç/rûze açmak (41), kendi hâline bırakmak (53), kadrini bilmek (57), tüfek atmak (63), şevke gelmek (72), bayram etmek (74)” deyimleri ile “yayıkmak (25), kamu (28), kanı (29)” şeklindeki arkaik kelimeleri kullanmıştır.

3. Ramazaniyelerin Karşılaştırılması

İzzet Osman'ın biri 46, diğeri 78 beyitten oluşan ramazaniyeleri aruzun “fe‘ilâtün \ fe‘ilâtün \ fe‘ilâtün \ fe‘ilün” kalıbı kullanılarak yazılmıştır. Revîden önce “ridf-i elifi”nin getirilmesi suretiyle oluşturulan kafiye-i müreddefenin kullanıldığı ramazaniyelerde imale, zihaf, med ve vasl şeklinde aruz tasarruflarına gidilmiştir. İlaveten 78 beyitlik ramazaniyede aruzun tahrik unsuru da uygulanmıştır. Aruz uygulanırken her iki ramazaniyede de aruz kalıbının ilk ve son tef'ilelerinde sık sık değişiklikler yapılmıştır.

Ramazaniyelerde konuların ele alınış sıralamasında farklılıklar bulunmaktadır. Ramazaniye türündeki 28 numaralı şiirde ramazanın gelmesiyle ilgili bir giriş yapıldıktan sonra olumsuz tipler üzerinden eleştirilerin sıralandığı görülmekte, daha sonra Sultan Selim'in övgüsüne geçilmektedir. Sultan Selim övülürken özellikle devlet yönetimindeki özellikleriyle ön plana çıkmaktadır. Ramazaniye türündeki 29 numaralı şiirde ise ramazanla ilgili girişten sonra Sultan Selim'i öven beyitlere yer verilmektedir. Bu ramazaniyede Sultan Selim'i övmek için farklı konular kullanılmaktadır. Bunlar içki yasağı sonrasında ortaya çıkan sosyal ortamın güzelliği ile kozmolojik unsurlardır. Şair, Sultan Selim'in övgüsünden sonra ramazanın olumsuz tipleriyle ilgili eleştirilerini sıralamakta ve sonrasında tekrar Sultan Selim'i övmeye devam etmektedir.

İzzet Osman'ın ramazaniyelerinde kasidenin bütün bölümlerine yer verilmemiştir. Ramazaniye türündeki 28 numaralı kasidede tegazzül; 29 numaralı kasidede ise tegazzül ve fahriye bölümleri mevcut değildir. Şairin ramazaniyelerdeki temel amacı Sultan Selim'i övmek olduğu için ramazana dair klasik konuları ele alırken bile sözü döndürüp dolaştırıp Sultan Selim'in övgüsüne getirmiştir. Şair bir ramazaniyesinde fahriye bölümüne yer vermeyip genel gidişattan memnun olduğunu belirterek padişaha dua etmekteyken diğer ramazaniyenin fahriye bölümünde kendini ve sanatını övmeyi bir kenara bırakmış, bu bölümü arz-ı hâl şeklinde kaleme almıştır. İçinde bulunduğu durumu anlatarak Sultan Selim'in ihsan sahibi ve cömert biri olduğunu vurgulayıp onu yüceltmeye çalışmıştır.

Şairin ramazaniyelerde bazı beyitlerde tekrara düştüğü görülmektedir. Söz konusu beyitler şunlardır:

28 Numaralı Şiir

Mâh-ı nev-menzil ile geldi şitâb eyleyerek
Mü'mine virmek için müjde-i 'afv u gufrân
(4)

Ayağı çekdi uşûl ile bezmden rindân
Bâdeden yayıktı dest u dehenin mey-nüşân
(15)

29 Numaralı Şiir

Mâh-ı nev-menzil ile geldi şitâb eyleyerek
Feth ü nuşretle vire pâdişeh-i 'aşra peyâm (3)

Ayağı çekdi uşûl ile bezmden rindân
Bâdeden yayıkdı dest ü dehenin mey-âşâm (25)

Sonuç

Din ve edebiyat tarih boyunca birlikteliğini korumuş iki önemli alandır. Özellikle dinî konuların anlatılmasında zaman zaman manzum şekillerin tercih edilmesi din ile edebiyatın iç içe olmasını sağlamıştır. Divan edebiyatı ürünleri içerisinde ele alınan dinî konulardan biri de ramazandır. Ramazan ayı ve onunla ilgili unsurlar XIV. yüzyıldan itibaren kaleme alınan ramazaniyelerde karşımıza çıkmış, XX. yüzyıla kadar divan şairlerince şiirlere konu edilmiştir. Ramazaniyeler yazılma oranları bakımından yüzyıllara göre farklılık göstermiş, araştırmacılar tarafından şekil ve muhteva özelliklerine göre sınıflandırılmıştır.

Ramazaniye türünün şairlerinden biri de XVIII. yüzyıl divan şairlerinden İzzet Osman'dır. *Divan*'ında toplamda 223 adet manzumeye yer vermiş olan İzzet Osman'ın şiirlerinden ikisi kaside nazım şekliyle yazılmış ramazaniyelerdir. Ramazaniyelerle ilgili olarak, *Divan*'ın elde bulunan Bağdat nüshası üzerine 2019 yılında yüksek lisans tezi hazırlamış olan Ali Niyazi Rashid'in çalışmasından yararlanılmıştır. Eksiklikler görülmesinden dolayı ramazaniyeler, mevcut nüshadan hareketle yeni baştan okunmuş ve transkribe edilmiştir. Ayrıca silik kısımlar görülmüş olup bu kısımlarda metin tamiri yapılmıştır. Daha sonra ramazaniyeler çeşitli açılardan incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

Biri 46, diğeri 78 beyitten oluşan ramazaniyeler Sultan III. Selim'e ithafen yazılmıştır. Bundan dolayı ramazaniyelerde ağırlıklı olarak Sultan Selim'in övgüsüne yer verilmiştir. Kasidelerin methiye bölümünün dışında kalan bölümlerde bile şairin çeşitli unsurları ön plana çıkararak Sultan Selim'i methetmesi dikkat çekicidir. Şairin bu anlamda kullandığı unsurlardan biri de sosyal hayatı düzenlemek üzere bir nizamnameyle çıkarılan içki yasağı uygulamasıdır. Şair içki yasağından dolayı eşkıya diye nitelendirdiği kişilerin rahatsız olduğunu ifade etmiş, bu yasağı kendi açısında olumlu bulmuştur. İçki yasağıyla birlikte camilerin dolduğunu, meyhanedeki insanların namaza durduğunu, halkın asayiş içinde yaşadığını, şeytanın artık azdıracak ve düzeni bozacak hiç kimseyi bulamadığını dile getirmiştir.

İzzet Osman'ın, İstanbul'u çok sevdiği *Divan*'ındaki bazı şiirlerinden anlaşılmaktadır. Bu durumu ramazaniyelerine de yansıtmıştır. Şair, taşralı olmasına rağmen bütün hayatını İstanbul'a göre şekillendirmiş, İstanbul'la ilgili olan her şeye aşırı bir değer katmıştır. İstanbul'un âlimlerinin, şairlerinin ve güzellerinin daha nitelikli olduğunu, İstanbul'da

ramazan ve orucun kıymetinin daha fazla bilindiğini ve ramazana dair ikramların İstanbul'da daha fazla olduğunu ifade etmiştir.

İzzet Osman'ın ramazan ayında ortaya çıkan olumsuz tiplere tahammülü yoktur. Şair onlar için sert bir üslup kullanır. Bir ramazaniyesinde vaiz için “*Va'izā dūzaḥa ḥā'hiş var ise teşrîf it*” (29/46) mısraını kullanırken diğerinde ise ehl-i keyfin durumunu “*İd iderler ramazān evveli olsa imkân*” (28/12) şeklinde iğneleyici bir tarzda ifade eder. Ancak onlara nasihat etmekten de geri kalmaz. “*Dūzaḥuñ babın açup ḥalkı düşürme ḥavfa / Ḥāneñüñ babın açup ḥalka it ifām-ı ta'ām*” (29/49) diyerek onlara açık bir kapı bırakır.

Bu çalışma hem Sivaslı İzzet Osman ve *Divan*'ı açısından bilgiler vermesi hem de ramazaniye türüyle ilgili metin çalışmalarına kaynak teşkil etmesi bakımından önem arz etmektedir. Şairin sosyal olaylar ve ortamlarla ilgili düşünceleri, kişilere bakış açısı ve bunları şiirinde nasıl ele aldığı ramazaniyelerden elde edilen önemli bilgilerdir.

Etik Kurul İzni

Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. Makale edebiyat sahasına aittir.

Çatışma Beyanı

Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkisi bulunmadığını, dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Destek ve Teşekkür

Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Kaynaklar

- Aksoy, E. (2022). "Kadeh duası" çevresinde gelişen inanışların sanal dünyadaki yansımaları. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12 (1), 113-127.
- Anthony, C. Y. (2004). Edebiyat ve din (çev. Adem Çalışkan). Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 1, 227-251.
- Aydemir, Y. (2002). Türk edebiyatında kaside. Bilig, 22, 133-168.
- Baysun, C. (1950). Boğaziçi İskelelerine Dair Bir Kaside: İzzet Efendi'nin Sahilnamesi. Sevenler Grubu Neşriyat. <https://9lib.net/document/6zk43rpq-bo%C4%9Fazi%C3%A7i-iskelelerine-dair-bir-kaside-i%CC%87zzet-efendi-sahilnamesi.html>
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî (1422/2001). el-Câmi'u's-sahîh (nşr. Muhammed Züheyr b. Nasr). Dâru Tavki'n-Necât.
- Canım, R. (2014). Divan edebiyatında türler (4. Baskı). Grafiker Yayınları.
- Çelebioğlu, Â. (1998). Eski Türk edebiyatı araştırmaları. MEB Yayınları.
- Demir, Z. (2018). Sosyolojik açıdan edebiyat ve din. Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi, 1, 13-30.
- Dindi, E. (2017). Cahiliye Araplarında ramazan ayı, itikâf ve oruç. Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi, 3 (2), 27-55.
- Dursunoğlu, H. (2003). Klasik Türk edebiyatında ramazan konulu şiirler. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 22, 9-29.
- Duru, N. F. (2016). Klasik Türk şiirinin dejenere tiplerinden vâiz. Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 35, 197-234.
- Ertan, M. E. (1995). Divan edebiyatında ramazaniyeler üzerine incelemeler. Yayınlanmamış doktora tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Günay, H. M. (2007). Ramazan. Diyanet İslâm Ansiklopedisi (34. cilt, s. 433-435). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- İspir, M. (2017). Divan şiirinin oluşumunda dini düşüncenin şairler üzerindeki etkisi. Asos Journal, 5 (42), 102-108.
- Kaplan, H. (2020). Bir İstanbul methiyesi: İzzet'in bilâdiyesi. Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi, 5 (2), 442-487.

- Kaplan, Y. (2021). 18. yüzyıl şairlerinden İzzet Efendi ve bilâdiyyesi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 31 (1), 115-134.
- Keklik, M. (2019). Klasik Türk şiirinde yıldızlarla ilgili deyimler. Aslan, Ü. - Taş, H. (Ed.). Vakıf İnsan Prof. Dr. Hikmet Özdemir Armağanı (1. Baskı: 496-521), Kriter Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2007). Dil Nedir? (1-46). Türk dili ve kompozisyon. Ekin Yayınları.
- Köprülü, F. (2005). Türk edebiyatı tarihi. Akçağ Yayınları.
- Kur'an-ı Kerim (2022). Diyanet İşleri Başkanlığı. <https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf/kuran-meal>.
- Müslim, , Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc (ts). el-Câmiu's-Sahih (nşr. Muhammed Fuad Abdülbâkî). Dâru İhyâ't-Türâsi'l-Arabiyyi.
- Nalcıoğlu, A. (2016). Edebiyat ve kültür üzerine. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 20 (2), 701-710.
- Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb (1986). Sünenü'n-Nesâî, (I-IX, thk. Abdulfettâh Ebû Gudde). Mektebetü'l-Matbûâtî'l-İslâmiyye.
- Okçu, N. (1993). Şeyh Gâlib dîvânı. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Öztoprak, N. (2004). Fennî ve İzzet Efendinin sahilnameleri ve bu sahilnamelerde Üsküdar. Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi, 11, 111-148.
- Pala, İ. (2002). Kün. Diyanet İslâm Ansiklopedisi (26. cilt, s. 552-553). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Pala, İ. (2003). Lâle devri. Diyanet İslam Ansiklopedisi (27. cilt, s. 84-85). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Pekolcay, N. vd. (2000). İslâmî Türk edebiyatında şekil ve nev'ilere giriş. Kitabevi Yayınları.
- Rashid, A. N. (2019). Sivaslı İzzet Osman divanı. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Sarıoğlu, T. (2022). Müskirat nizamnameleri'ne göre meyhanelerin kapatılması ve II. meşrutiyet döneminde Edirne uygulamaları . Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi, 5 (9), 149-178.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa (1975). es-Sünen (thk. Ahmed Muhammed). Mektebetü'l-Halebî.

- Uzun, M. İ. (1993). Câize. Diyanet İslâm Ansiklopedisi (7. cilt, s. 28-29). Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi .
- Yazıcı, N. (2003). Maarif dergisi penceresinden Osmanlı başkentinde 1892 ramazanına bir bakış. İstem, 1, 49-60.
- Yekbaş, H. (2012). Ramazanı divan şiiri metinlerinden okumak. Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, 6, 173-230.